

मधेश प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०८०

मधेश प्रदेश
सामाजिक विकास मन्त्रालय
शैक्षिक विकास निर्देशनालय
प्रदेश शिक्षा समूह
जनकपुरधाम, धनुषा

२०८० बैशाख

मधेश प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०८०

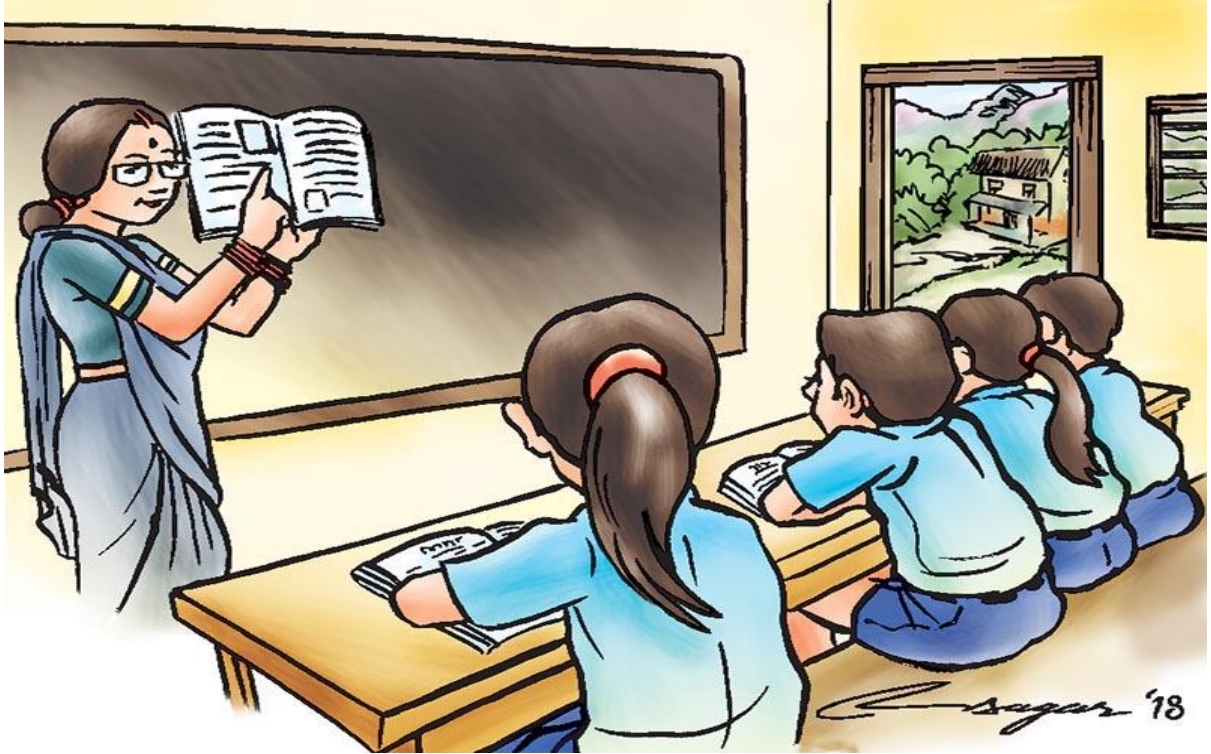
मधेश प्रदेश
सामाजिक विकास मन्त्रालय
शैक्षिक विकास निर्देशनालय
प्रदेश शिक्षा समूह
जनकपुरधाम, धनुषा

२०८० बैशाख

प्रकाशकीय

दस्तावेज:	प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७७ (प्रथम मस्यौदा)
वैधानिक आधार:	मधेश प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०८० नेपालको संविधान (२०७२), विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन ऐन २०७५, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० (पहिलो संशोधन, २०७५), माध्यमिक शिक्षा क्षेत्र योजना २०२२-२०३०, बृहत् विद्यालय सुरक्षा गुरु योजना (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१७), बृहत् विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१९), बृहत् विद्यालय सुरक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१९), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नेपाल शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ (मस्यौदा), मधेश प्रदेशको विपद् तथा जलवायूजन्य जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन कार्य योजना २०२०-२०३०,
सर्वाधिकार: योजना तयारी:	@सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश नेपालको संविधानले शिक्षा क्षेत्र र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको सवाल लाई तिन तहका सरकारको साझा अधिकारको सूचीमा समावेश गरेको सन्दर्भमा प्रदेश सरकारले शैक्षिक क्षेत्रको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तह सँग समन्वय गरी कार्य सम्पादन गर्ने अभिप्रायका साथ सामाजिक विकास मन्त्रालयले आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईहरु तथा साझेदार गैरसरकारी संस्थाहरुसगको समन्वयमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

सारांश

शिक्षा समूह तथा शैक्षिक क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाका सन्दर्भमा

- नेपाल विश्वमा विपद् जोखिम र जलवायु परिवर्तनको उच्च संकटासन्न राष्ट्रको रूपमा रहेको छ । यहाँ ९५ प्रतिशत भन्दा बढी जनताहरू एक भन्दा बढी प्रकोपको संकटासन्न स्थानमा रहेका छन् । त्यसैले नेपालमा शिक्षा क्षेत्र पनि विपद्को कारण अत्यन्त धेरै प्रभावित भइरहने क्षेत्र हो । तसर्थ विपद्का कारण विद्यालयमा हुनसक्ने मानवीय क्षति कम गर्नु, शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीलाई चोटपटक लाग्न र घाइते हुनबाट बचाउनु, शिक्षा क्षेत्रमा भएको लगानी सुरक्षित गर्नु र विपद् पछिको अवस्थामा पनि सुरक्षित वातावरणमा सिकाइ निरन्तरतालाई सुनिश्चित गर्नु अपरिहार्य हुन्छ ।
- यसका लागि विपद् तथा अन्य आपत्कालीन अवस्थामा मानवीय सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन विषय क्षेत्रगत कार्यसमूह (Cluster Group) गठन गरी समन्वय गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासलाई पछ्याउँदै नेपालमा पनि विभिन्न कार्यसमूहहरू गठन भएका छन् । यसै अभ्यासलाई अत्मसात् गर्दै मधेश प्रदेशमा पनि प्रदेश तथा स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन तथा शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरू आवद्ध रहने गरी शिक्षा समूह (Education Cluster) गठन भएको छ । यसै समूहमार्फत संघीय सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ लाई आधार बनाएर संघीय सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, र मधेश प्रदेश शिक्षा तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनलयले शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाहरूसँग समन्वय गरी शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गरेको छ । यस योजनाले प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रमा पर्ने बहु विपद्का जोखिमका असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्दै विपद्का कारण अवरुद्ध शिक्षण सिकाइलाई सुचारु गरेर शिक्षा क्षेत्रमा विपद्को प्रभाव कम गर्ने, शैक्षिक निरन्तरता तथा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि स्थायी वातावरण सृजना गर्ने, गराउने लक्ष्य लिएको छ । यस योजना कार्यान्वयन पश्चात संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट समन्वयात्मक रूपमा प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य भई आपत्कालीन अवस्थाका साथै त्यसपछि पनि बालबालिकाको पठनपाठन सुचारु भएको हुने, विपद् पश्चात् विद्यार्थीहरूले आवश्यक मनोसामाजिक परामर्श, शैक्षिक सामग्री तथा न्यूनतम शैक्षिक निरन्तरताको वातावरण प्राप्त गरि विपद्बाट उत्थानशील हुने, नेपाल सरकार तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकाय, समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता सुदृढ भएको हुने, विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका व्यवस्थित प्रयत्न मार्फत् सबै प्रकारका विपद्बाट शिक्षा क्षेत्रमा हुने क्षति साथै प्रभाव न्यून गर्न र सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठनलाई निरन्तरता दिन शिक्षाक्षेत्रको उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने र आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने जोखिमहरू जस्तै शोषण, दुरुपयोग, हिंसा, यौनशोषण जस्ता अवाञ्छित कृत्याकलापमा कमी भएको र सुरक्षित वातावरण सृजना भएको हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
- मधेश प्रदेश विपद्को दृष्टिकोणले जोखिमपूर्ण क्षेत्र हो। कूल ८ जिल्ला र १३६ स्थानीय तह रहेको यो प्रदेश भूकम्प, बाढी, पहिरो, हुरीबतास, चट्याङ, अतिवृष्टि, असिना, रोगव्याधिको महामारी, आगलागी, लु, शीतलहर, खडेरी, जस्ता विभिन्न प्रकारका प्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ । मधेश प्रदेशको विगत ३० वर्षको विपद्का कारण भएको मानवीय क्षति केलाउँदा मात्र पनि हालसम्म विभिन्न विपद्का कारण २०००० भन्दा बढी परिवार प्रभावित भएको, २७०० भन्दा बढी मानिस घाइते भएको र ७७०

मानिसको ज्यान गइसकेको तथा २२००० को हाराहारीमा घरहरू आंशिक तथा पूर्ण रूपमा क्षति भएको र ५७,१०,७७,५००० रूपैयाको आर्थिक क्षति भएको तथ्यांकले बताउँछ ।

- तसर्थ भविष्यमा हुन सक्ने भवितव्यलाई मध्यनजर गर्दै विपद्ले पार्न सक्ने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विभिन्न प्रकोपको स्तरीकरण गर्दै उक्त प्रकोपहरूको परिदृष्यहरू तयार गरि शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गरिएको छ । प्रकोपहरूबाट प्रभावित यस प्रदेशको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्दा भूकम्पलाई पहिलो स्थान, बाढी र डुवानलाई दोस्रो स्थान, शीतलहरलाई तेस्रो स्थान, हावाहुरीलाई चौथो स्थान, महामारीलाई पाँचौं स्थान, अगलागीलाई छैटौं स्थान र चट्याडलाई सातौं स्थानमा राखिएको छ । साथै कुन विपद् कुन समयमा आउने आँकलन गर्न विपद्को पात्रो पनि निर्माण गरिएको छ ।
- मधेश प्रदेशमा ४३३० सामुदायिक प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक सिकाइ केन्द्रसहित ५०५६ प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक सिकाइ केन्द्र र ३,४०१ सामुदायिक विद्यालय सहित ४,१७४ विद्यालय छन् । सामुदायिक विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरू कच्ची तथा कमजोर रहेका छन् । विद्यालयमा शौचालय, खानेपानी तथा हात धुने स्थानको अभाव तथा विद्यार्थी तथा शिक्षक अनुपातमा कमी रहेको छ । कमजोर भौतिक संरचना, विद्यालय भवन बाढी तथा डुवानको जोखिमयुक्त स्थानमा हुनु, विद्यालय भवन तथा परिसरमा चट्याड तथा आगलागी निरोधक प्रणालीको अभाव, उपयुक्त ढल निकासको अभाव, हावाहुरीको जोखिम रहेका क्षेत्रमा कमजोर छाना भएका भवन आदि कारणले धेरै विद्यालयहरू बहुप्रकोप प्रति संवेदनशील अवस्थामा रहेका छन् । सामान्य अवस्थामा समेत पाठ्यपुस्तक तथा अन्य शिक्षण सामग्रीको आपूर्तिमा चुनौतिहरू रहेका छन् । विपद् अवस्थामा यो अवस्था झन् बिग्रने निश्चित छ । तसर्थ यस योजनामा विकासका साझेदारहरूसँग समन्वय गरी शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारणको अवस्था पनि उल्लेख गरिएको छ ।
- यस योजनामा स्तरीकरण गरिएका विपद्को २४ घण्टाभित्र, ४८ घण्टाभित्र, ७२ घण्टाभित्र, १ हप्तासम्म, २ हप्तासम्म र ३ हप्तासम्म गर्नुपर्ने प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू तथा प्रत्येक क्रियाकलापको लागि प्रमुख जिम्मेवार निकाय तोकिएको प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको छ । साथै आपत्कालीन अवस्थामा विभिन्न संस्थाहरूको भूमिका र जिम्मेवारी निर्धारण गरी कार्य सञ्चालन विधि निर्माण गरिएको छ ।
- अन्त्यमा यस योजना कार्यान्वयनका लागि संघ, प्रदेश, स्थानीय तह र शिक्षा समूह बिचको समन्वय र सहकार्य र अन्तरविषयगत तथा निकायगत समन्वय र सहकार्यका लागि योजना, सूचना व्यवस्थापन, सञ्चार र पैरवीका योजना, अनुगमन, समीक्षा र अध्यावधिकको योजना समावेश गरिएको छ । यस योजनाअनुरूप चौमासिक रूपमा कार्ययोजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्ने, चौमासिक रूपमा विपद् प्रतिकार्यको प्रभावकारिताको विशेष अनुगमन गर्ने र विपद्को बेला तत्काल पठनपाठन तथा सिकाई निरन्तरताको अनुगमन गर्ने गरी योजना निर्माण गरिएको छ भने विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको वार्षिक समीक्षा प्रत्येक वर्षको फागुन महिनामा र परिमार्जन ५ वर्षमा गरिने योजना रहेको छ ।

बिषय-सूची

सारांश	३
खण्ड १: परिचय	७
१.१ विपद् र शिक्षा समूहको पृष्ठभूमि	७
१.२ योजनाको लक्ष्य, उद्देश्यहरू र अपेक्षित प्रतिफल	८
१.३ मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू.....	९
१.४ पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणको प्रकृया.....	९
१.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाको आवश्यकता.....	१०
१.६ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	११
खण्ड २: शिक्षा क्षेत्रमा प्रकोप, सङ्कटासन्नता र जोखिम विश्लेषण	१२
२.१ मधेश प्रदेशको परिचय.....	१२
२.१.१ मधेश प्रदेशको राजनीति तथा भौगोलिक अवस्था.....	१२
२.१.२ मधेश प्रदेशको जलवायू तथा भुगोल	१२
२.१.३ मधेश प्रदेशको सामाजिक आर्थिक प्रोफाइल	१३
२.२ समग्र विपद् जोखिम.....	१४
२.२.१ विपद् जोखिमको अवस्था.....	१४
२.२.२ प्रकोप स्तरीकरण.....	१६
२.३ विद्यालयको विपद् सङ्कटासन्नता.....	१७
२.४ विपद्को कारण र असर विश्लेषण	१८
२.५ मधेश प्रदेशको विद्यालय विवरण.....	२०
२.६ विद्यार्थीको विवरण	२०
२.७ शिक्षकको विवरण.....	२१
२.८ शिक्षण सामग्रीको लेखाजोखा.....	२१
खण्ड ३ : विपद्को परिदृश्य, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना	२३
३.१ भूकम्प.....	२३
३.१.१ भूकम्पको अवस्था.....	२३
३.१.२ भूकम्पको परिदृश्य.....	२४
३.१.३ भूकम्पको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना	२४
३.१.४ भूकम्पको प्रतिकार्य योजना.....	२७
३.२ बाढी तथा डुवान	३१
३.२.१ बाढी तथा डुवानको अवस्था	३१
३.२.२ बाढीको परिदृश्य	३१
३.२.३ बाढी तथा डुवानको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना	३२
३.२.४ बाढी तथा डुवानको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना	३५
३.३ शीतलहर.....	३८
३.३.१ शीतलहरको अवस्था	३८
३.३.२ शीतलहरको परिदृश्य	३८
३.३.३ शीतलहर सन्दर्भमा पूर्वतयारीका कार्यहरू	३९

३.४ हुरीवतास, चट्याड, आगलागी	४१
३.४.१ हुरीवतास, चट्याड, आगलागीको अवस्था	४१
३.४.२ हुरीवतास, चट्याड, आगलागीको परिदृश्य	४२
३.४.३ हुरीवतास, चट्याड, आगलागीको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना	४२
३.४.४ हुरीवतास, चट्याड, आगलागीको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना	४४
३.५ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९)	४७
३.५.१ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९) को अवस्था	४७
३.५.२ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९) को परिदृश्य	४८
३.५.३ पूर्वतयारी योजना विद्यालय महामारीबाट पूर्ण रूपमा बन्द भएको अवस्थामा	४८
३.५.४ पूर्वतयारी योजना विद्यालयमा भौतिक दुरी कायम गर्ने अवस्थामा	४९
३.५.५ प्रतिकार्य योजना विद्यालय पुर्ण रूपमा बन्द भएको अवस्थामा	४९
३.५.५ प्रतिकार्य योजना विद्यालयमा भौतिक दुरी कायम गर्ने अवस्थामा	५०
खण्ड ४: कार्यसञ्चालन विधि —(STANDARD OPERATING PROCEDURE- SOP)	५१
४.१ आपतकालिन अवस्थामा सरकारी संस्थाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी	५१
४.१.१ सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	५१
४.१.२ शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	५२
४.१.३ स्थानीय सरकार, शिक्षा शाखा	५२
४.१.४ विद्यालय व्यवस्थापन समिति	५३
४.२ आपतकालिन अवस्थामा विकास साझेदार संस्थाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी	५४
४.२.१ शिक्षा क्षेत्र सहनेतृत्व (युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन) र कलस्टर सदस्यको जिम्मेवारी	५४
परिच्छेद ५: कृत्रिम घटना अभ्यास तथा योजनाको परीक्षण	५६
५.१ कृत्रिम घटना अभ्यास	५६
५.२ कृत्रिम घटना अभ्यास कार्यतालिका	५६
परिच्छेद ६: समन्वय र सहकार्य	५९
६.१ संघ, प्रदेश, र स्थानीय तह शिक्षा समूह बिचको समन्वय र सहकार्य	५९
६.२ अन्तरविषयगत तथा निकायगत समन्वय र सहकार्य	५९
परिच्छेद ७: सूचना व्यवस्थापन, सञ्चार तथा पैरवी	६०
७.१ सूचना व्यवस्थापन	६०
७.२ सञ्चार तथा पैरवी	६०
परिच्छेद ८: अनुगमन, समीक्षा र अद्यावधिक	६१
८.१ अनुगमन संयन्त्र र कार्यसूची	६१
८.२ योजनाको समीक्षा र अद्यावधिक	६१
अनुसूची १: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, समूह सदस्यहरु (२०८०)	६२
अनुसूची १.१: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, योजना तर्जुमा कार्यदल (२०८०)	६४
अनुसूची २: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, समूह सदस्यहरु (२०७७)	६५
अनुसूची २.१: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, योजना तर्जुमा कार्यदल (२०७७)	६७
अनुसूची ३: शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारण	६८

खण्ड १: परिचय

१.१ विपद् र शिक्षा समूहको पृष्ठभूमि

नेपाल बहुप्रकोपको जोखिममा रहेको मुलुक हो । विपद्का कारण वर्षेनी सयौं ब्यक्तिले ज्यान गुमाउँछन्, हजारौं ब्यक्ति विस्थापित हुन्छन्, लाखौं प्रभावित हुन्छन् र करोडौंको आर्थिक क्षति हुने गरेको छ । युएनडिपी/बिसीपीआर, २००४, विश्व बैंक, २०१५ लगायतले तयार पारेको प्रतिवेदनका अनुसार नेपाल विश्वमा विपद् जोखिम र जलवायु परिवर्तनको उच्च संकटासन्न राष्ट्रको रूपमा रहेको छ । नेपाल समग्र प्रकोप जोखिमको हिसावले २० औं स्थानमा, भूकम्पीय जोखिमको हिसावले ११ औं स्थानमा, बाढी तथा पहिरोको जोखिमको हिसावले ३०औं स्थानमा र जलवायु परिवर्तनको प्रभावको हिसावले चौथो स्थानमा पर्दछ । हामी नेपाली बहुप्रकोपको जोखिममा छौं । यहाँ ९५ प्रतिशत भन्दा बढी जनताहरु एक भन्दा बढी प्रकोपको संकटासन्न स्थानमा रहेका छौं । त्यसैले नेपालमा शिक्षा क्षेत्र पनि विपद्को कारण अत्यन्त धेरै प्रभावित भइरहने क्षेत्र हो । विपद्का कारण विद्यालयमा हुनसक्ने मानवीय क्षति कम गर्नु, शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीलाई चोटपटक लाग्न र घाइते हुनबाट बचाउनु, शिक्षा क्षेत्रमा भएको लगानी सुरक्षित गर्नु र विपद् पछिको अवस्थामा पनि सुरक्षित वातावरणमा सिकाइ निरन्तरतालाई सुनिश्चित गर्नु अपरिहार्य हुन्छ ।

विपद् तथा अन्य आपत्कालीन अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन संयुक्त राष्ट्रसंघको नेतृत्वमा विषय क्षेत्रगत कार्यसमूह (Cluster Group) गठन गरी समन्वय गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास रही आएको छ । यसको शुरुवात सन् २००५ देखि भएको हो । नेपालमा भने वि.सं. २०६५ सालमा कोशी नदीको बाँध फुटेर भएको बाढी पछि मानवीय सहायता परिचालन गर्दा विषयक्षेत्रगत समूहको अभ्यास शुरु भएको थियो । तत्पश्चातका सबै विपद्मा यो अभ्यास निरन्तर हुँदै आएको छ । राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० को व्यवस्था अनुसार संघमा नेपाल शिक्षा समूह सहित हाल ११ समूह क्रियाशील रहेका छन् । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सम्बन्धित प्रदेश एवम् स्थानीय तहको अवस्था र आवश्यकता हेरी शिक्षा समूह (Education Cluster) सहित सबै विषयक्षेत्र समेट्ने गरी विषयक्षेत्र समूहहरु क्रियाशील एवम् विस्तार भइरहेका छन् । शिक्षा समूहमा विपद् व्यवस्थापन तथा शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरु आवद्ध रहेने गरेका छन् । विपद्को स्तर र प्रतिकार्यको प्रकृति, मात्रा र अवधि अनुसार क्रियाशील संस्थाको संख्यामा घटबढ हुने गरेको छ ।

नेपालमा संघीय शिक्षा समूहमा सरकारी, गैरसरकारी र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरु गरी हाल ३२ संस्थाहरु आवद्ध रहेका छन् । विपद्स्तर र प्रतिकार्यको प्रकृति, मात्रा र अवधि अनुसार क्रियाशील संस्थाको संख्यामा घटबढ हुने गरेको छ । मधेश प्रदेशमा शिक्षा विषय क्षेत्रगत समूहका गठन तत्कालिन सामाजिक विकास मन्त्रालयको शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखामा वि.सं. २०७६ चैत्र २३ गते मा सोही महाशाखाको नेतृत्व गठन भई क्रियाशील छन् । मधेश प्रदेशका हकमा शिक्षा समूहमा सरकारी, गैरसरकारी र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरु गरी हाल १८ वटा सदस्यहरु छन्। (अनुसूची १)

हरेक विपद् घटनामा बालबालिकाको पठनपाठनमा प्रत्यक्ष असर पर्ने गरेको छ । शिक्षा आधारभूत तथा अत्यावश्यक सेवाको क्षेत्र हो । आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षा पाउनु बालबालिकाको आधारभूत अधिकार हो । आपत्कालीन अवस्थामा र तत्पश्चात हरसंभव छिटो पठनपाठन सुचारु गर्न जरुरी छ । विपद् घटना पश्चात् शिक्षा क्षेत्र सुचारु गर्दा अन्य विषयक्षेत्रको पुनर्लाभमा समेत सहज हुन्छ । विपद्बाट शिक्षा क्षेत्रमा हुन सक्ने

प्रभाव कम गर्न यस विषयमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाले सामूहिक रूपमा विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य गर्नुपर्दछ । यस आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरोकारवालाहरूसँग परामर्श गरी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ को मस्यौदा तयारी गरेको छ । यसै कार्यविधिको मस्यौदालाई आधार बनाई संघीय सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, र मधेश प्रदेश शिक्षा तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशानलयले शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाहरूसँग समन्वय गरी शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा तथा ती योजनामा उल्लिखित विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू गर्न लागेको छ ।

१.२ योजनाको लक्ष्य, उद्देश्यहरू र अपेक्षित प्रतिफल

क. लक्ष्य: यो योजनाको लक्ष्य प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रमा पर्ने बहु विपद्का जोखिमका असरहरूलाई न्यूनिकरण गर्दै विपद्का कारण अवरुद्ध शिक्षण सिकाइलाई सुचारु बनाई शिक्षा क्षेत्रमा विपद्को प्रभाव कम गर्नु, शैक्षिक निरन्तरता तथा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि स्थायी वातावरण सृजना गर्ने, गराउने रहेको छ ।

(ख) उद्देश्यहरू: यस योजनाको समग्र उद्देश्य शिक्षा क्षेत्रमा प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारी गरी आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिका र किशोरकिशोरीहरूका लागि सुरक्षित वातावरणमा शिक्षण सिकाइको निरन्तरता हो । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन् ।

- १ प्रदेशमा शिक्षा क्षेत्रमा पर्न सक्ने बहुप्रकोपका असरलाई कम गरि स्थायी, निरन्तर तथा गुणस्तरीय शिक्षण सिकाइ वातावरण सृजना गरि आपत्कालीन अवधिमा पनि बालबालिका र शिक्षकहरूको दैनिकीलाई सामान्य अवस्थामा पुनर्स्थापना गरी शैक्षिक निरन्तरता गर्नु,
- २ प्रकोप सङ्घटान विद्यालय र समुदायमा सुरक्षित तथा उत्थानशील पठनपाठनका वातावरणलाई सुदृढ गरी सबै बालबालिकाहरू विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिका र विपन्न परिवारका बालबालिकाहरूलाई आपत्कालीन अवधिमा समेत गुणस्तरीय शिक्षाका अवसरहरूमा निरन्तर पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
- ३ बालबालिकाको उमेर, शारीरिक तथा मानसिक अवस्था अनुसार प्रभावकारी रूपमा विपद्को सामना गर्न उपयुक्त सिप, स्रोतसाधन, शिक्षण एवं सिकाइ वातावरण, मनोसामाजिक परामर्श, शैक्षिक, स्वास्थ्य, स्वच्छता र सरसफाइ सामग्रीबाट उपलब्ध बढाइ निरन्तर, भयरहित तथा गुणस्तरीय सिकाइको वातावरण सृजना गरि विद्यालय क्षेत्रमा उत्थानशीलताको विकास गर्नु ।
- ४ प्रदेशमा शिक्षा क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी कार्यालय, विद्यालयहरू तथा तिनका व्यवस्थापन समिति, विकास साझेदार तथा अन्य संघसंस्थाको पहिचान, क्षमता विश्लेषण तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
- ५ शिक्षालाई आपत्कालीन परिस्थितिमा पनि निरन्तरता दिदै पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि सरोकारवालाहरू र अन्य क्षेत्रगत समुहहरूसँग सहकार्य, समन्वय, सहयोग, अनुगमन तथा सूचनाको आदान प्रदान गर्नु ।

(ग) अपेक्षित प्रतिफल: यस योजनाको कार्यान्वयनबाट देहायका प्रतिफल हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छन् ।

- १ संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट समन्वयात्मक रूपमा प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य भई आपत्कालीन अवस्थाका साथै त्यसपछि पनि बालबालिकाको पठनपाठन सुचारु भएको हुनेछ ।
- २ विपद् पश्चात् विद्यार्थीहरूले आवश्यक मनोसामाजिक परामर्श, शैक्षिक सामग्री तथा न्यूनतम शैक्षिक निरन्तरताको वातावरण प्राप्त गरि विपद्बाट उत्थानशील हुनेछन् ।

- ३ नेपाल सरकार तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकाय, समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।
- ४ विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका व्यवस्थित प्रयत्न मार्फत् सबै प्रकारका विपद्बाट शिक्षा क्षेत्रमा हुने क्षति साथै प्रभाव न्यून गर्न र सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठनलाई निरन्तरता दिन शिक्षाक्षेत्रको उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
- ५ आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने जोखिमहरू जस्तै शोषण, दुरुपयोग, हिंसा, यौनशोषण जस्ता अवाञ्छित कृयाकलापमा कमी भएको र सुरक्षित वातावरण सृजना भएको हुनेछ ।

१.३ मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू

यस योजनाको कार्यान्वयन गर्दा देहायका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू पालना गर्नुपर्ने छ ।

- १ **विपद् परिस्थितिको सामना गर्नको लागि सामुहिक तयारी:** विपद्बाट हुने क्षति तथा प्रतिकूल प्रभावको सामना गर्न सामुहिकरूपमा योजना बनाउने र समूह सदस्यहरूले जिम्मेवारी बाँडफाँड गरी योजना कार्यान्वयन गर्न चाहिने स्रोतसाधन जुटाउने,
- २ **आपसी समन्वयमा आफ्नो विज्ञता, क्षमता अनुसारको फरक जिम्मेवारी:** प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य मार्फत् विपद्को प्रभाव न्यूनीकरण र उत्थानशीलता सम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न समूहका सदस्यको जिम्मेवारी स्पष्ट गरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- ३ **मानवीय सहायताका अन्तर्राष्ट्रिय सिद्धान्त र मूल्यमान्यता:** शिक्षा समूहमा क्रियाशील संस्था, निकाय, व्यक्तिले मानवता, निष्पक्षता, तटस्थता, सहभागिता, समावेशिता, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, गोपनीयता, स्वतन्त्रता लगायतका मानवीय सहायताका सिद्धान्त तथा आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको लागि अन्तर(निकाय सञ्जालका अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता र मापदण्डहरू लागू गर्ने,
- ४ **शारीरिक, मानसिक एवं आर्थिक(सामाजिक अवस्था अनुसार विपद् प्रभावित तथा सङ्घटासन्न व्यक्ति, समूह र समुदायका आवश्यकताको सम्बोधन:** उमेर, शारीरिक तथा मानसिक अवस्था अनुसार फरक क्षमता भएका बालबालिकाको लागि भौतिक सुविधा, शैक्षिक सामग्री र सिकाइ विधिको आवश्यकताको पहिचान गरी परिपूर्ति गर्ने ।
- ५ **स्थानीय समुदायको संस्कृति र रीतिरीवाजको सम्मान:** मानवीय सहायता सञ्चालन गर्दा स्थानीय समुदायको संस्कृति एवं परम्पराको सम्मान गर्ने, त्यसप्रति सम्वेदनशील भई काम गर्ने र मानवीय सहायतालाई समुदायका असल अभ्याससँग मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

१.४ पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणको प्रकृया

- वि.सं. २०७६ चैत्र २३ मा सरकारी तथा विकास साझेदार रहेको १४ सदस्यहरूको मधेश प्रदेश शिक्षा समुह निर्माण तथा क्रियाशील भएको थियो । कोभिड विश्वव्यापी महामारीको प्रतिक्रिया गर्दै शैक्षिक निरन्तरताका लागि मधेश प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रको लागि प्रतिकार्य योजना कोभिड—१९, २०७७ बैशाखमा तर्जु तथा कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।
- यस प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रमा पर्ने बहुप्रकोप जोखिमका असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्न प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणको आवश्यकता महशुष मिति २०७७ श्रावण ८ गतेको बैठकमा निर्णय भएको थियो । सोही बैठकको उपस्थितबाटै सामाजिक विकास मन्त्रालयले नेतृत्व लिने र शिक्षा समुह (अनुसूची २ मा सदस्यको विवरण उपलब्ध छ) को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा मधेश प्रदेशका मुख्य पाँचवटा विपद्को परिदृष्य सहित पाँच वटा बहुप्रकोप पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य

योजना मस्यौदा लेखन समूहहरू गठन गरिएको थियो । उक्त लेखन समूहहरूले प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७७ मिति २०७७ भदौमा सामाजिक विकास मन्त्रालय, शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा प्रदान गरिएको थियो ।

- प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७७ मस्यौदा लामो समय स्वीकृत नभएको परिपेक्ष्यमा मिति २०७९ फाल्गुण ८ गते शिक्षा समुहको ३२ औं बैठकमा आवश्यक समीक्षा गरि आवश्यक सुझावका लागि शिक्षा समुहका सदस्यका १३ सदस्यहरू भएको मस्यौदा तयारी कार्यदल गठन गरिएको थियो । सो कार्यदलका सदस्यले मस्यौदा समीक्षा गरि सुझावका लागि मिति २०८० बैशाख ५ बैठक बसी अद्यावधिक गर्ने कार्यका लागि मस्यौदा लेखनलाई अन्तिम रूप दिन कार्य बाँडफाँड गरिएको थियो । लेखन कार्यका अन्तिम रूपमाका लागि कार्यदलको अन्तिम बैठक मिति २०८० बैशाख १० मा बसी लेखन कार्यको अन्तिम मस्यौदा माथि छलफल भई शिक्षा समुहको बैठकमा पेश गर्न मधेश प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०८० तयार गरिएको थियो ।
- मिति २०८० बैशाख ११ गते मधेश प्रदेश शिक्षा समुहको ३३ औं बैठकमा पेश गरि आवश्यक सुझावलाई समावेश गरि शिक्षा समुहको तर्फबाट स्वीकृत तथा कार्यान्वयनका लागि मधेश सरकार, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालयलाई हस्तारण गरिएको थियो ।

१.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाको आवश्यकता

- शिक्षा प्रत्येक व्यक्तिको अधिकार हो । यस अधिकारलाई विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता तथा सन् १९४८ को मानव अधिकार सम्बन्धी घोषणा पत्रलगायतका दस्तावेजहरूमा उल्लेख गरिएको छ । सन् १९५१ को शरणार्थी सम्बन्धी घोषणा पत्र, सन् १९६६ मा जेनेभामा सम्पन्न साँस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी घोषणापत्र, सन् १९८९ मा सम्पन्न बाल अधिकार महासन्धि र सन् २००० मा डकारमा सम्पन्न विश्व शिक्षा फोरमद्वारा पारित सबैको लागि शिक्षा कार्य योजनामा समेत व्यक्तिको शिक्षा पाउने अधिकार स्पष्ट पारिएको छ ।
- शिक्षा मानवीय सहयोगको निम्ति पहिलो महत्वपूर्ण विषय हो । विकासका लागि शिक्षा अपरिहार्य छ । शिक्षा प्राप्त गर्नु प्रत्येक व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार हो । नेपालले गरेको शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता, नेपालको वर्तमान संविधान, ऐन, नियम, नीति तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षालाई अधिकारकारूपमा सुनिश्चित गरेको छ ।
- आपतकालीन अवस्था र संकटको समयमा शिक्षा क्षेत्र नाजुक हुन्छ । जव विद्यार्थी र शिक्षकहरू शिक्षण सिकाइबाट बञ्चित हुन्छन् तब तिनीहरूको राम्रो भविष्यको आशा पनि सकिन्न । आपतकालीन अवस्थाको शिक्षाले शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक र मनोसामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्छ, जसले गर्दा जीवन बचाउन र जीवनयापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ ।
- आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ, जसले बालवालिकाहरूको सिकाइलाई निरन्तरता दिनुको साथै मनोसामाजिक रूपमा असर परेको बालवालिकाहरू पहिचान गर्न र पूर्ववत सामान्य अवस्थामा फर्काउन सहयोग गर्छ भने कहिल्यै विद्यालय भर्ना नभएका बालवालिकाहरूको लागि पनि सिकाइको अवसर प्रदान गर्दछ । यसका साथै शिक्षाले प्रभावित बालवालिकहरूलाई दुर्व्यवहार, यौनजन्य तथा लैङ्गिक हिंसा लगायतका शोषण हुनबाट बचाई जीवन रक्षा गर्दछ । शिक्षाले आपतकालमा बाँच्न चाहिने सामान्य सरसफाई र स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान तथा सीपहरू प्रदान गर्दछ, जुन कुरा आपतकालमा एकदमै महत्वपूर्ण हुन्छ । शिक्षा एउटा निरन्तर आजिवन चलिरहने सिकाई प्रक्रिया हो जो विपद्का

समयमा पनि अवरुद्ध हुनु हुन्न । यहि शिक्षाको माध्यमबाट नै दिगो विकास र शान्तिको परिकल्पना गर्न सकिन्छ ।

- मधेश प्रदेश बहुप्रकोपले निरन्तर क्षति गरिरहेको छ । विगत ३० वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा मधेश प्रदेशमा ७७० ज्यान गएको २० हजार भन्दा बढी परिवार प्रभावित भएको छन् । साथै अस्थायी रूपमा वासस्थानको रूपमा विद्यालयलाई विगतमा प्रयोग भई विपद् प्रभावितका अतिरिक्त विपद् प्रभावित नभएका परिवारका बालबालिकाहरू शिक्षा समेत प्रभावित भएका देखिन्छ । त्यसैले सबै बालबालिकाले सिकाइको समान, गुणस्तरीय र निरन्तर अवसर अत्यवश्यक हुन्छ ।

१.६ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि प्रदेश सरकार, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालयको नेतृत्व, शिक्षा समुह र सरोकारवालाहरूको सहभागितामा यो योजना तयार गरिएको छ ।

योजना तर्जुमा विधि

चरण १	योजनाको प्रारूप मस्यौदा गरी शिक्षा समूहमा छलफल
चरण २	शिक्षा क्षेत्रको विपद् जोखिम विश्लेषण
चरण ३	मधेश प्रदेशमा विद्यमान मुख्य प्रकोप छनोट गरी त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने सबैभन्दा बढी सम्भावना भएको स्तरीकरणको आधारमा भूकम्पसहित पाँच विपद्को परिदृष्य तयारी
चरण ४	सबैभन्दा बढी सम्भावना भएको विपद् मध्येबाट पूर्वतयारी गर्न विपद् परिदृष्यको छनौट
चरण ५	छनौट गरिएको परिदृष्य अनुसार आवश्यक पर्ने स्रोतसाधन लगायतका क्षमताको आँकलन
चरण ६	शिक्षा समूहमा उपलब्ध स्रोतसाधन र विद्यमान क्षमताको मूल्याङ्कन
चरण ७	अपुग स्रोतसाधन र क्षमताको विश्लेषण
चरण ८	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना मस्यौदा लेखन
चरण ९	सरोकारवालाहरूसँग मस्यौदा योजना माथि छलफल
चरण १०	सरोकारवालाहरूको सुझावका आधारमा परिमार्जन गरी अन्तिम मस्यौदा तयारी

योजना कार्यान्वयन विधि

चरण १	योजनालाई सामाजिक विकास मन्त्रालयबाट स्वीकृत भए पछि कार्यान्वयन गर्ने
चरण २	योजनाका क्रियाकलापहरू प्रदेश विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा (जस्तै:- मनसुन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, कोभिड-१९ प्रतिकार्य योजना) एकीकृत गर्ने,
चरण ३	योजना कार्यान्वयनको आवधिकरूपमा अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने
चरण ४	योजनालाई वार्षिकरूपमा पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गर्ने

यस योजनामा मधेश प्रदेशको विपद् जोखिम र विगत ३० वर्षका घटनाका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको समग्र प्रकोप सम्मुखता, सङ्कटासन्नता, क्षमता र विपद् जोखिम स्थितिको सामान्य विश्लेषण गरिएको छ । विस्तृत एवं विशिष्टकृत तथ्याङ्क विवरणको उपलब्धताका आधारमा विपद् जोखिम स्थिति सम्बन्धी जानकारी अद्यावधिक गर्दै लगिने छ । यस योजनालाई हरेक वर्ष पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरिनेछ ।

खण्ड २: शिक्षा क्षेत्रमा प्रकोप, सङ्कटासन्नता र जोखिम विश्लेषण

२.१ मधेश प्रदेशको परिचय

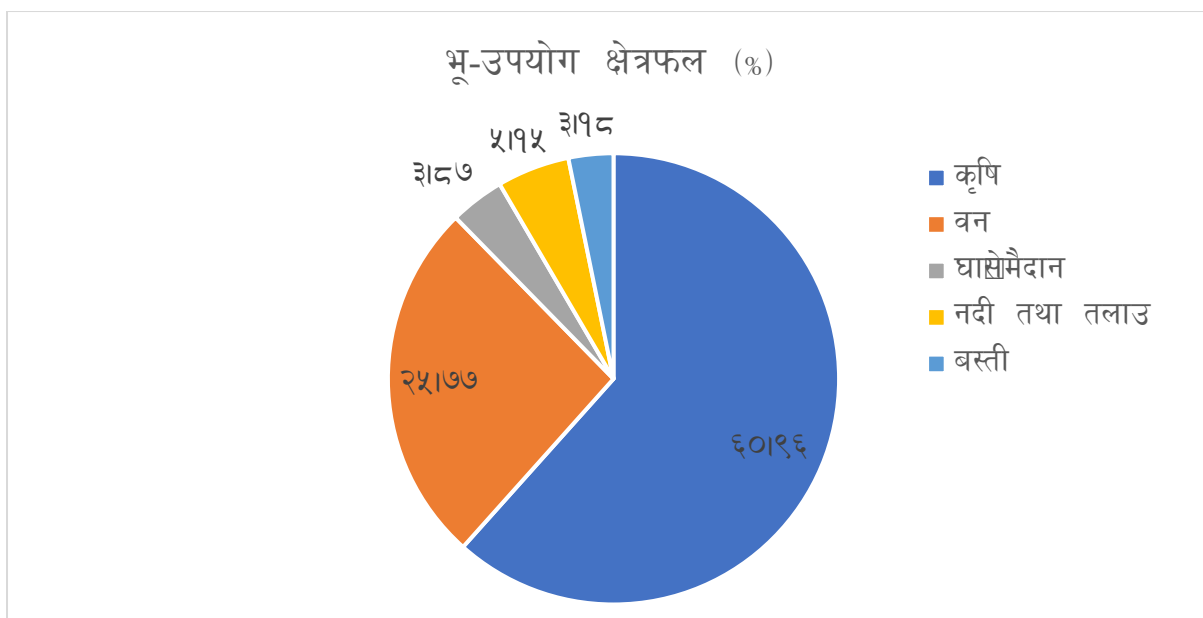
२.१.१ मधेश प्रदेशको राजनीति तथा भौगोलिक अवस्था

नेपालको पूर्वी तथा मध्य तराई कोशी नदी पश्चिम र पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज पूर्वका ८ वटा जिल्ला सप्तरी, सिरहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा र पर्सालाई मिलाएर मधेश प्रदेश वि.सं. २०७४ मा नेपालको संविधान अनुसार गठन भएको हो । यो नेपालको सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको र क्षेत्रफलको हिसाबले सबैभन्दा सानो प्रदेश हो । यसको पूर्वमा कोशी प्रदेश सुनसरी जिल्ला, उत्तरमा कोशी प्रदेशको उदयपुर जिल्ला तथा बागमती प्रदेशको सिन्धुली र मकवानपुर जिल्ला, पश्चिममा पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जले बाग्मति प्रदेश र दक्षिणमा भारतको बिहार राज्यसँग सिमाना छ। यसको क्षेत्रफल ९६६१ वर्ग किमी जुन देशको कुल क्षेत्रफलको लगभग ६.६५% छ। वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यो प्रदेशमाको जनसंख्या ६१,२६,२८८ छ । त्यसैले यो नेपालको सबैभन्दा जनसंख्या र जनघनत्व ६३३ जना प्रति वर्गकिमी भएको प्रदेश हो । यस प्रदेशमा ३२ वटा प्रतिनिधिसभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र, ६४ वटा प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र, ८ वटा जिल्ला, १ महानगरपालिका, ३ उपमहानगरपालिका, ७३ नगरपालिका, ५९ गाउँपालिका र १२७१ वार्डहरू रहेका छन् ।

२.१.२ मधेश प्रदेशको जलवायु तथा भूगोल

मधेश प्रदेशको जलवायु उष्ण प्रदेशीय रहेको छ । यहाँ मनसुनी वायुको प्रभावले ४ महिनामा बार्षिक वर्षाको ८० प्रतिशत वर्षा हुन्छ । यस प्रदेशमा बैशाख देखि श्रावणसम्म उच्च गर्मी हुने र अधिकतम तापक्रम औषतमा ३८ डिग्री सेल्सियसदेखि ४० डिग्री सेल्सियस रहन्छ भने केही दिन ४० डिग्री सेल्सियसभन्दा माथिको तापमान अनुभव हुन्छ । गर्मीमा लु पनि लाग्छ । जाडो मंसीर देखि माघसम्म चिसो न्यूनतम तापक्रम औषतमा १० डिग्री सेल्सियसदेखि ५ डिग्री सेल्सियससम्म झर्छ भने कुनै कुन रातको न्यूनतम तापक्रम ५ डिग्री सेल्सियस भन्दा तल जाने गरेको छ । बाक्लो हुस्सु र शीतलहरले जनजीवन करिब १५ देखि १ महिना जनजीवन प्रभावित हुन्छ भने शैक्षिक संस्था पनि बन्द हुन्छ ।

जलवायुका हिसाबले यस प्रदेशमा ४ भौगोलिक क्षेत्र रहेका छन् । समथर तराईले यस प्रदेशको ५८=४६ प्रतिशत भूभाग ओगटेको छ भने भावर क्षेत्रले २५=६२ प्रतिशत, चुरेले १५=८८ प्रतिशत, सप्तरी र बारामा केही क्षेत्र दुन उपत्यका रहेको छ । मधेश प्रदेशको भूउपयोगमा सबैभन्दा धेरै ६०.९६ प्रतिशत कृषि क्षेत्र रहेको छ भने २५.७७ प्रतिशत वन क्षेत्र रहेको छ । नदी तथा जलक्षेत्र ५.१५, घाँसेमैदान ३.८७ प्रतिशत र ३.१८ प्रतिशत बस्तीको क्षेत्र रहेको छ ।

२.१.३ मधेश प्रदेशको सामाजिक आर्थिक प्रोफाइल

तालिका १: मधेश प्रदेश को सामाजिक आर्थिक प्रोफाइल

क्र.सं.	तथ्यांक	आँकडा- मधेश प्रदेश	नेपाल
१	जिल्लाहरूको कूल संख्या	८	७७
२	संसद निर्वाचन क्षेत्रहरूको संख्या	३२	१६५
३	प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र संख्या	६४	३३०
४	समग्र जनसंख्या-जन घनत्व (प्रति वर्ग किमी)	६१२६२८८/६३३ प्रति वर्ग किमी	२९१६४५७८ / १९८ वर्ग किमी
५	कूल क्षेत्रफल-नेपालको कूल भूभागमा हिस्सा	९६६१ वर्ग किमी (६.६%)	१४७१८१ वर्ग किमी
६	कूल जनसंख्या-नेपालको जम्मा जनसंख्याको हिस्सा	२०.९७%	१००%
७	औसत परिवार आकार	५।८०	४।३७
८	राजधानी	जनकपुरधाम उ.म.न.पा	काठमाडौं
९	महानगरपालिका-उपमहानगरपालिका	१/३	६/११
१०	नगरपालिका-गाउँपालिका	७३/५९	२७६/४६०
११	कूल स्थानीय तहका निकायहरू	१३६	७५३
१२	वार्षिक आर्थिक वृद्धि, २०७७-७८	३.५	४.०
	गरिबी तथा रोजगार		
१३	प्रति व्यक्ति आय (डलरमा), २०२३	१०७२	१२०८
१४	मानव विकास सूचकाङ्क (सन् २०२०)	०.५१०	०.५८७
१५	बहुआयामिक गरिबी दर	२४.२ प्रतिशत	१७.४ प्रतिशत
१६	शिशु मृत्युदर	५६.६०९	२८
१७	साक्षरता दर	६३.५	७६.२
१८	औसत आयु (सन् २०२२)	७१.८	७१.७४ वर्ष

क्र.सं.	तथ्यांक	आँकडा- मधेश प्रदेश	नेपाल
१९	शौचालय सुविधामा पहुँच (समग्रको %)	८८	९५.५
२०	खानेपानीमा पहुँच (समग्रको %)	९४.०१	९५
२१	श्रम उत्पादकत्व	१२५०५० (रूपैयाँ)	
२२	कूल कृषि भूमि (हेक्टरमा)	५२९५७१	
२३	कूल सिँचाइ पुगेको भूमि	७४.३० %	
२४	कूल उपलब्ध खाद्यान्न	९४८६४०	
२५	कूल खाद्यान्न आवश्यकता	१०६०४८८	
२६	कूल खाद्यान्न कमी	१११८४८	
२७	कूल सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी	८२०	
२८	कूल निजी स्वास्थ्य संस्थाहरू	१६८	
	विद्यालय छाड्नेहरू (केटीहरू—केटाहरू)		
२९	निम्न माध्यमिक	३.९-३.९७	
३०	माध्यमिक	५.७२-६.३४	
३१	उच्च माध्यमिक	५.६४-५.५३	
	पूर्वाधार		
३२	राष्ट्रिय सडक	१३५६	
३३	ग्रामीण सडक	५६९५	
३४	ग्रामीण सडक घनत्व (किमी-वर्ग किमी)	५८.९५	
३५	राष्ट्रिय सडक घनत्व (किमी-वर्ग किमी)	१४.०३	
३६	जलविद्युत (मे.वा.)	९२	९,५२१ मेगावाट

विभिन्न स्रोतबाट संकलित तथ्यांक: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग राष्ट्रिय जनगणना (२०७८), नापी विभागका प्रतिवेदनहरू, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०७० र अन्य

२.२ समग्र विपद् जोखिम

२.२.१ विपद् जोखिमको अवस्था

नेपाल भूकम्प, बाढी, पहिरो, हुरीबतास, चट्याङ, अतिवृष्टि, असिना, रोगव्याधिको महामारी, आगलागी, लु, शीतलहर, खडेरी, सडक दुर्घटना, जनावरहरूको आतङ्क जस्ता विभिन्न प्रकारका प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिममा छ । यी प्रकोपबाट वर्षेनी साना ठूला विपद्जन्य घटना भैरहन्छन् । विपद्बाट नेपालको शैक्षिक क्षेत्र प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्षरूपमा प्रभावित हुने गर्दछ । विक्रम संवत् २०४५ सालको भूकम्प, २०६५ सालको सप्तकोशीको बाढी, २०७२ सालको भूकम्प, २०७४ सालको मौसमी र २०७८ साल कार्तिक महिनाको बेमौसमी बाढी, २०७६ साल देखि २०७८ सालसम्मको कोभिड १९ का कारण शिक्षा क्षेत्रमा भौतिक र आर्थिक क्षतिका साथै पठनपाठन लामो समय अवरुद्ध भएको थियो ।

वि.सं. २०७२ मा नेपालमा आएको भूकम्पले ३३,००० कक्षाकोठा भन्दा बढी क्षतिग्रस्त भए । कक्षाकोठा ध्वस्त पारेपछि ३ देखि १८ वर्ष उमेर समूहका करिब ११ लाख बालबालिकाको पठनपाठनमा असर परेको थियो । उनीहरूले लामो समयसम्म स्थायी कक्षाकोठामा पढ्न पाएनन् । विक्रम संवत् २०७४ मा नेपालको

तराई क्षेत्रमा आएको बाढीले दुई लाख बीस हजार बालबालिकाको शिक्षालाई असर पुऱ्याएको थियो । त्यसै वर्ष बारा र पर्सा जिल्लामा आएको आँधीवेहरीले धेरै विद्यालयमा क्षति पुगेको थियो । वि.सं. २०७६ मा आएको बाढीले मानवीय क्षतिसँग ठुलो आर्थिक क्षति पुगेको थियो भने विद्यालयहरूमा पनि क्षति पुगे र विद्यालयलाई आस्रय स्थलको रूपमा प्रयोग गरिएको थियो ।

कोभिड १९ को सङ्क्रमणका कारण २०७६ फागुनदेखि २०७८ फागुनसम्म सबै तहको शैक्षिक क्रियाकलाप पूर्ण वा आंशिकरूपमा अवरुद्ध भयो । यसबाट देशैभरी ८३ लाख भन्दा बढी र यस प्रदेशमा १३ लाख भन्दा बढी बालबालिकाको पठनपाठन प्रभावित भयो । परीक्षा प्रणालीमा आपत्कालीन तथा वैकल्पिक व्यवस्था गर्नु पर्‍यो । कोभिडका कारण शैक्षिक क्षेत्रमा दूरगामी प्रभाव परेको छ । यस प्रदेशका धेरै विद्यालयहरू भूकम्प, बाढी, हावाहुरी, सितलहर चट्याङ, आगलागी लगायतका प्रकोपको जोखिममा रहेका छन् ।

मानवीय क्षतिका हिसावले मधेश प्रदेश बार्षिक १८ जनाको मृत्यु हुने गरेको छ भने ९१ जना घाईते हुने गरेका छन् । त्यस्तै बार्षिक रूपमा विपद्बाट ६८० परिवार प्रभावित हुने गरेका छन् (तालिका २) । त्यस्तै विपद्बाट बार्षिक रूपमा मधेश प्रदेशमा एक करोड ९० लाख बराबरको औषत आर्थिक क्षति हुने गरेको छ । यसरी नै ३९० निजी घर र करिब एक सरकारी भवनहरू पूर्ण रूपले क्षतिग्रस्त हुन्छन् भने ४८० निजी घर र करिब ३ सरकारी भवनहरू आंशिक रूपले क्षतिग्रस्त हुने गरेका छन् (तालिका ३) ।

तालिका २: मधेश प्रदेशको २०५० बैशाख १ देखि २०७९ चैत्र विपद्का कारण भएको मानवीय क्षति

जिल्ला	मानवीय क्षति (मृत्यु)			हराएका	घाईते	प्रभावित परिवार
	पुरुष	महिला	जम्मा			
बारा	३७	३६	१०१	१	१३४०	४०६९
धनुषा	२५	३८	७८	०	२६१	३२४२
पर्सा	४१	२५	८७	१	२५०	१७८७
महोत्तरी	२४	२७	७६	४	१५१	७०८
सप्तरी	४४	३९	११०	२	२२५	५६२३
सर्लाही	२८	१८	७४	५	१७१	११८९
सिरहा	२३	३०	७६	१२	१६७	१८३६
रौतहट	५३	४६	१६८	१६	१५८	१९६४
मधेश	२७५	२५९	५३४	४१	२७२३	२०४१८

(स्रोत: <http://dirportal.gov.np/>)

तालिका ३: मधेश प्रदेशको २०५० बैशाख १ देखि २०७९ चैत्र भौतिक क्षति

जिल्ला	आर्थिक क्षति (लाखमा)	भौतिक क्षति			
		पूर्ण क्षति सरकारी घर	आंशिक क्षति सरकारी घर	पूर्ण क्षति निजी घर	आंशिक क्षति निजी घर
बारा	१९,४०७।७१	१	२	२०७२	१६१९
धनुषा	३,१२१।३४	०	८	२८६	२५४०
पर्सा	६,०६४।०९	१	१२	७२०	७३८
महोत्तरी	६,८८१।६८	१०	१४	१०६२	११६२

जिल्ला	आर्थिक क्षति (लाखमा)	भौतिक क्षति			
		पूर्ण क्षति सरकारी घर	आंशिक क्षति सरकारी घर	पूर्ण क्षति निजी घर	आंशिक क्षति निजी घर
सप्तरी	९,९५५।०६	१	५०	२२१२	४२५६
सर्लाही	३,३८४।८८	७	२९	६५५	२५०
सिरहा	४,६३८।१५	०	२०	१९४६	७९६
रौतहट	३,६५४।८६	०	९	९२४	९३५
मधेश	५७,१०७।७५	२०	१४४	९८७७	१२,२९६

(स्रोत: <http://drrportal.gov.np/>)

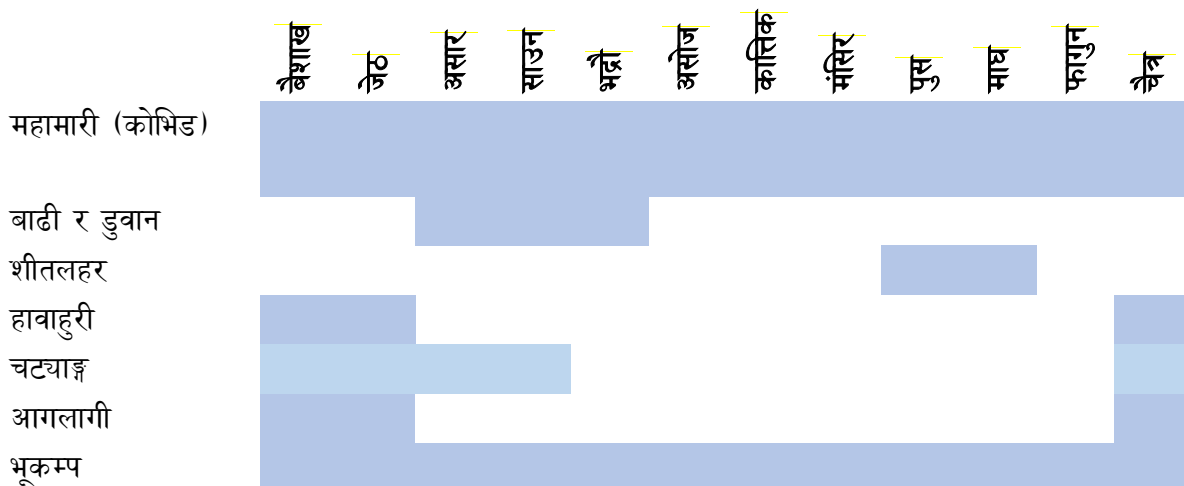
२.२.२ प्रकोप स्तरीकरण

यस प्रदेशमा आउने प्रकोप र गृह मन्त्रालयको सुझाव अनुसार भूकम्पलाई प्रथम स्तरमा हुने गरि र अन्य प्रकोपले यस प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रमा पर्ने प्रभावलाई आधार बनाइ तयार गरिएको छ । जोडा तुलना विधीबाट प्रकोपको स्तरीकरण शिक्षा समुहका ३२ बैठकमा छलफल गरिएको छ । यसरी जोडा तुलना गर्दा गृह मन्त्रालयको निर्णय अनुसार भूकम्प पहिलो प्रकोप मानी प्रकोपको स्तरीकरण गरिएको हो । अन्य प्रकोपको हकमा प्रदेशका शिक्षा क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरका आधारमा स्तर क्रमशः बाढी तथा डुवान, शीतलहर, हावाहुरी, महामारी ९कोभिड सहित, आगलागी र चट्याङ्ग रहेको छ । भूकम्प र पाँच प्रकोपको परिदृष्यहरू तयार गरि शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गरिने छ ।

प्रकोप	भूकम्प	महामारी (कोभिड)	बाढी र डुवान	हावाहुरी	चट्याङ्ग	आगलागी	शीतलहर
भूकम्प	X	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प
महामारी (कोभिड)	X	X	बाढी र डुवान	हावाहुरी	महामारी (कोभिड)	महामारी (कोभिड)	शीतलहर
बाढी र डुवान	X	X	X	बाढी र डुवान	बाढी र डुवान	बाढी र डुवान	बाढी र डुवान
हावाहुरी	X	X	X	X	हावाहुरी	हावाहुरी	शीतलहर
चट्याङ्ग	X	X	X	X	X	आगलागी	शीतलहर
आगलागी	X	X	X	X	X	X	शीतलहर
शीतलहर	X	X	X	X	X	X	X
जम्मा अंक	६	२	५	३	०	१	४
स्तर	१	५	२	४	७	६	३

२.२.३ प्रकोप पात्रो

प्रकोप

यस प्रदेशका सबै जिल्लाहरू बाढी, आगलागी, खडेरी, शितलहर, भूकम्प, महामारी, जनावर आतंङ्क, सडक दुर्घटना, हावाहुरी, चट्याङ जस्ता प्राकृतिक र मानव सृजित प्रकोपहरूबाट प्रभावित हुने गरेको अवस्था रहेको छ। प्रकोपहरूबाट प्रभावित यस प्रदेशको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्दा भूकम्पलाई पहिलो नम्बरका र हालको अवस्थामा सबै जिल्लाहरूलाई कोभिड १९ले प्रभाव पारेकोले त्यसलाई प्राथमिकताको आधारमा दोश्रो स्थानमा राखि अन्य प्रकोपहरूलाई क्रमश बाढी, शितलहर, हावाहुरी, आगलागी, चट्याङलाई राखिएको छ। त्यस स्तरीकरणका आधारमा पर्ने प्रकोपलाई विशेष महत्व दिएर सूचना विश्लेषण गरी यो आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाको पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना तयार पारिएको छ।

माथिको तालिकामा भूकम्प र कोभिड माहमारी वर्षभरी नै आउन सक्ने संभावना रहन्छ, भने बाढी विशेष गरेर असार देखि भदौ सम्म, हावाहुरी र आगलागी चैत्र देखि जेष्ठ सम्म, शीतलहर पुष र माघ र चट्याङ्ग चैत्र देखि श्रावण सम्म हुन गरेको पाइन्छ ।

२.३ विद्यालयको विपद् सङ्कटासन्नता

कमजोर भौतिक संरचना, विद्यालय भवन बाढी, पहिरोको जोखिमयुक्त स्थानमा हुनु, विद्यालय भवन तथा परिसरमा चट्याङ तथा आगलागी निरोधक प्रणालीको अभाव, उपयुक्त ढल निकासको अभाव, हावाहुरीको जोखिम रहेका क्षेत्रमा कमजोर छाना भएका भवन आदि कारणले धेरै विद्यालयहरू बहुप्रकोप प्रति संवेदनशील अवस्थामा रहेका छन् । कमजोर बनोटकै कारण २०७२ सालको भूकम्पमा धेरै कक्षाकोठा भत्केका थिए । शिक्षाक्षेत्रको विश्लेषण (२०७८) मा अझै पनि ६० प्रतिशत विद्यालयहरूमा सङ्कटासन्न भवन-संरचना रहेको उल्लेख छ ।

२.४ विपद्को कारण र असर विश्लेषण

प्रकोप स्तरीकरण गर्दा पहिलो, दोश्रो गरी क्रमशः ५ वटा प्रकोपबाट उत्पन्न विपद्को कारण र असर उल्लेख गरिएको छ । सबैबाट आएको सूचनालाई आधार मानेर विपद्को कारण र असर विश्लेषण गरिएको छ, जुन यसप्रकार रहेको छ ।

क्र.सं.	प्रकोप	विपद्को कारण	विपद्को असर	समाधानका संभावित उपाय
१	महामारी (कोभिड १९)	वैदेशीक रोजगार, खुल्ला सिमान, चेतनाको कमी, आनिबानी, हातधुने साबुन पानीको कमी, माक्सको उपयुक्त प्रयोग नहुने तथा अन्य सामाग्रीको कमी, भिडभाड, बढी जनघनत्व	मृत्यु, आर्थिक मन्दी, बालविकास केन्द्रहरू तथा विद्यालयहरू बन्द, पठनपाठनमा अवरोध, विद्यालयलाई क्वारेन्टीन तथा आइसोलेसनको रूपमा प्रयोग भएको	वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम संचालन, अभिभावक शिक्षा, विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाईको व्यवस्थापन, भौतिक दुरी कायम गरी पठनपाठन गर्ने, नेपाल सरकारले लागु गरेको निर्देशनको पालना
२	बाढी	अतिवृष्टि तथा लगातार पानी पर्नु, वन विनास, तटबन्ध नहुनु, वृक्षारोपण नगर्नु, खोला नदीको नजिक जग्गा जमिन तथा घर हुनु, पूर्व सूचना प्रणाली नहुनु	कक्षा कोठामा पानी तथा हिलो पर्ने, विद्यालयको खानेपानी तथा शौचालयहरू बिग्रीने, विद्यालयको फर्निचर तथा शैक्षिक सामग्रीहरू बिग्रीने, विद्यालय जाने बाटो भत्किने, खोलाको पानी बढेर विद्यालय जान नसक्ने, विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गरिने, बाढीले पानी दुषित भएर पानीजन्य रोग बढ्ने गरेको, शिक्षण सिकाईमा अनियमितता, मानिसहरू घाइते हुने, बगाएर बेपत्ता हुने र ज्यान गुमाउने अवस्था हुन सक्ने	विद्यालयको शैक्षिक सामग्रीहरू, फर्निचरहरू व्यवस्थित गरि अग्लो सतहमा राख्ने, शौचालय तथा खानेपानीका धारा, ट्याङ्की निर्माण गर्दा अग्लो ठाउँमा बनाउने, नयाँ विद्यालय, भवनहरू बनाउँदा जोखिम नहुने स्थानमा निर्माण गर्ने, नदी तथा खोला किनारमा बाँस रोप्ने, जोखिम क्षेत्रमा तटबन्धन गर्ने, बाढी जाने ठाउँमा घरहरू नबनाउने र संभव भए सार्ने, पूर्व सूचना प्रणाली जडान गर्ने, आधुनीक कृषि, फलफुल खेती, बाढी आउनुपूर्व सूचनाहरू दिने, शिक्षकहरू, बालबालिकाहरू तथा अभिभावकहरूलाई बाढी सम्बन्धी सचेतना गराउने ।
३	हुरीबतास, चट्याङ, आगलागी	हावाको चाप बढ्नु, वनजंगल विनास, रुखविरुवा फडानी, घर तथा विद्यालयका छानाहरू कच्ची-कमजोर हुनु, मानिसहरूले आगोबाल्दा सावधानी नअपनाउनु,	धनजनको क्षति, आगो लाग्नु, घर तथा विद्यालयका छाना उडाउने, विद्यालयहरू भौतिक संरचनामा क्षति, विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको शैक्षिक सामग्रीमा क्षति, रुखहरू ढल्ने, बाबालबालिकाको पठनपाठनमा अवरोध,	विद्यालयका कम्पाउड भित्रका रुखविरुवाहरू काँटछाँट गर्ने, काम नलाग्ने सामाग्री व्यवस्थापन गर्ने, तथा विद्यालयको छाना पक्कि तथा बलियो गरी बनाउने, विद्यालयका संचरनाहरूको नियमित मर्मत संभार, सलाई, लाइटर जस्ता सामग्री बालबालिकाको पहुँचबाट टाढा राख्ने, आगो सल्कने

क्र.सं.	प्रकोप	विपद्को कारण	विपद्को असर	समाधानका संभावित उपाय
		घरका विजुलीका तारहरू अव्यवस्थित राख्नु, घर नजिक परालको ढिस्कोहरू राख्नु, घर बनाउँदा अर्थिङ्को प्रयोग नगर्नु	बालबालिकाहरूलाई मानसिक असर, मानिस तथा पशु मर्ने, घाइते हुने, विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्ने	सामग्रीहरू व्यवस्थित रूपमा राख्ने, विजुलीको तार, खम्बाहरू निश्चित उचाई तथा दुरीमा व्यवस्थापन गर्ने, घर बनाउँदा अर्थिङ्को प्रयोग गर्ने, पक्की घर निर्माण, बृक्षारोपण गर्ने, घर नजिकको ढुला रुख हटाउने, हावाहुरीको समयमा बाहिर ननिस्कने र सुरक्षित स्थानमा बस्ने, बालबालिका, शिक्षक, अभिभावकहरूलाई चट्याङ, आगलागीबाट कसरी बच्ने भनि जानकारी दिने, घरहरू निर्माण गर्दा निश्चित दुरी कायम गर्ने ।
४	शितलहर	चिसो बढ्नु, हिमपात, तूँसारो, न्यानो लुगा नलगाउनु, कमजोर आर्थिक अवस्था, कक्षा कोठामा झ्याल ढोका नहुनु, कक्षाकोठामा न्यानो बसाई नहुनु, पुर्वतयारी तथा ज्ञानको कमी	विद्यार्थी तथा शिक्षकको उपस्थितीमा कमी र विद्यालय सुचारु नहुनु, मानिस तथा पशुपंक्षीहरू विरामी पर्नु र मृत्यु हुनु, अपाङ्ग हुन सक्ने, बालबालिकामारोग लाग्नु, कामकाज बन्द हुने,, कृषिबाली नास हुनु, बालबालिका, वृद्धहरूलाई तथा दीर्घ रोगीहरूको स्वास्थ्यमा असर	विद्यालयहरूमा झ्याल ढोकाहरू राख्ने, प्राथमिक तहका भूईँमा बसेर पठन पाठन हुने कक्षाकोठामा कार्पेट वा न्यानो बसाई सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने, आगो वालेर ताप्ने बाक्लो कपडा लगाउने, जुत्ता चप्पल लगाउने, तातो खानेकुरा खाने, घरबाट बाहिर ननिस्कने, कृषिवबालीमा शितवाट बच्ने औषधी छर्ने, संभव भए सम्म बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा तातो पानी पिउने व्यवस्था गर्ने,
५	भूकम्प	कच्ची घरहरू, घर निर्माण गर्दा भुकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण नगर्नु, पुर्व तयारीको अभ्यासमा कमी, भएका पुर्व तयारीमा पनि अल्पज्ञान, भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भुकम्प प्रतिरोधी र गुणस्तरीय सामग्रीहरूको प्रयोग नगर्नु, भएका फर्निचरहरू व्यवस्थापन नगर्नु	धनजनको क्षति, विद्यालयको नियमित पठनपाठनमा अवरुद्ध, पुर्व तयारीमा विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग, पठन पाठन रोकिनु, विद्यालयहरूमा भएका भौतिक संरचना घरहरू भत्किने, बालबालिकामा मनोसामाजिक असर पर्नु, अपाङ्गता हुनु,	भौतिक संरचना निर्माणगर्दा भुकम्प प्रतिरोधी, गुणस्तरीय सामग्रीहरूको प्रयोग गर्ने, विद्यालयका संरचनाहरूलाई तथा फर्निचर, डेक्स, बेन्च रेट्रो फिटिङ गर्ने, भुकम्प आउँदा कसरी सुरक्षित बस्ने भन्ने बारे शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थीहरूलाई जानकारी गराउने, त्यस सम्बन्धी पोष्टरहरू राख्ने, भुकम्पको पुर्वअभ्यास गराउने, विद्यालयमा प्राथमिक उपचारका सामग्री व्यवस्थापन गर्ने, खोज तथा उद्धार र सुचना सञ्चारको लागी विद्यालयमा टोली निर्माणर्ा गर्ने, विद्यालयहाता भित्र सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने

२.५ मधेश प्रदेशको विद्यालय विवरण

मधेश प्रदेशमा ४३३० सामुदायिक प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक सिकाइ केन्द्रसहित ५०५६ प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक सिकाइ केन्द्रमा छात्रा १४७६६६ र छात्र १६६५६२ जम्मा ३१४२२८ बालबालिका रहेका छन् ।

तालिका २.१ प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक तह अन्तर्गत सिकाइ केन्द्र तथा विद्यार्थी र शिक्षकको विवरण

प्रदेश	प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा र पूर्व प्राथमिक सिकाइ केन्द्र			विद्यार्थी संख्या			अपाङ्गता भएका विद्यार्थीको संख्या	शिक्षक संख्या
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा		
मधेश	४३३०	७२६	५०५६	१४७६६६	१६६५६२	३१४२२८	७३०	५६८५
नेपाल	३०५८७	६५४३	३७१३०	६०१७१८	६८८४३५	१२९०१५३	४१७५	५५८६५

स्रोत: Flash I Report 2078

मधेश प्रदेशमा ३,४०१ सामुदायिक विद्यालय सहित ४,१७४ विद्यालयमा १७,००५ कक्षा कोठाहरु रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरु कच्ची तथा कमजोर रहेका छन् । विद्यालयमा शौचालय, खानेपानी तथा हात धुने स्थानको अभाव तथा विद्यार्थी तथा शिक्षक अनुपातमा कमी रहेको छ ।

तालिका २.२ प्रदेशगत रूपमा विद्यालयको विवरण

प्रदेश/देश	विद्यालय संख्या			सामुदायिक विद्यालय भवन संख्या	संस्थागत विद्यालय भवन संख्या	कच्ची भवन	पक्की भवन
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा				
मधेश	३,४०१	७५४	४,१७४	१७,००५	२,२६२		
नेपाल	२८,८३३	६,७३३	३५,६७४	१४४,१६५	२०,१९९	५९,९४०	

स्रोत: Flash I Report 2078

२.६ विद्यार्थीको विवरण

यस प्रदेशमा शैक्षिक तथ्यांक अनुसार ५१३९ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरु छन् भने २१७२ आधारभुत विद्यालयहरु(कक्षा १-५), ८४१ आधारभुत विद्यालयहरु (कक्षा ६-८), ७३० माध्यमिक (कक्षा ९-१०) र ४७९ माध्यमिक विद्यालयहरु (कक्षा १०-१२) रहेका छन् भने बालविकास केन्द्रमा जम्मा १६६०२२ (बालिका ७५९३२ र बालक ९००९०) छन् । कक्षा १ देखि १२ सम्म जम्मा १३१७२३४ जना विद्यार्थीहरु छन् । कक्षा १ देखि ८ मा १०७०२३४ जना, कक्षा ९-१२ मा २४७००० जना। यस प्रदेशमा कूल ३१०१९ शिक्षकहरु अध्ययापनरत छन् । जसमा महिला शिक्षकहरु ८६२० जना छन् । यस प्रदेशमा रहेको विद्यालयहरु र विद्यार्थीहरुको संख्या तल उल्लेख गरिएको छ ।

क्र.स	विद्यालयको प्रकार	संख्या	विद्यार्थीहरू
१	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र	५१३९	१६६०२२ (७५९३२ महिला, ९००९० पुरुष)
२	आधारभूत विद्यालय (१ देखि ८)	३०१३	१०७०२३४ (५४८०५२ महिला, ५४७९८२ पुरुष)
५	कक्षा ९ देखि १२ सम्म	१२०९	२४७००० (११८४५६ महिला, १२८५४४ पुरुष)
		९३६१	१४८३२५६

स्रोत: Flash I Report 2078

२.७ शिक्षकको विवरण

विपद् संवेदनशीलता वा उत्थानशील क्षमतामा शिक्षकको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । अर्कोतर्फ शिक्षक पनि विपद् सङ्कटासन्न हुन सक्छन् र विपद्बाट प्रभावित हुन सक्छन् । यसबाट समग्र पठनपाठनमा असर पर्न सक्छ । शैक्षिक तह अनुसार सार्वजनिक तथा निजी विद्यालयमा अध्यापनरत शिक्षकको सारांश विवरण तालिका २.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस तालिकालाई हरेक वर्ष उपलब्ध हुने तथ्याङ्कका आधारमा अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

तालिका २.३ शिक्षकको प्रदेशगत विवरण

देश	कक्षा १-८ सम्म			कक्षा ९-१२ सम्म			तालिम प्राप्त शिक्षक संख्या*	अपाङ्गता भएका शिक्षक संख्या
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा		
मधेश	७९२६	१८३१८	२६२४४	६९४	४०८१	४७७५		
नेपाल	११३५५४	१४३६२३	२५७१७७	१३२११	५०१८८	६३३९९		

स्रोत: Flash I Report 2078 ।

*तालिम प्राप्त भन्नाले विद्यालय विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सैद्धान्तिक तथा अभ्यासमूलक तालिम सम्झनुपर्छ ।

२.८ शिक्षण सामग्रीको लेखाजोखा

सामान्य अवस्थामा समेत पाठ्यपुस्तक तथा अन्य शिक्षण सामग्रीको आपूर्तिमा चुनौतिहरू रहेका छन् । विपद् अवस्थामा यो अवस्था झन् बिग्रने निश्चित छ । आपत्कालीन अवस्थाका लागि शिक्षण सामग्रीको विद्यमान अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ । यस तालिकालाई हरेक वर्ष अद्यावधिक गरिनेछ ।

तालिका २.५ शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारण

शिक्षण सामग्री	जम्मा	१ सेट कति बालबालिकाका लागि?	पहुँचमा रहने जम्मा विद्यार्थी	नोट
ECD किट	६४६	२५		४-५ वर्षका बालबालिकाका लागि, १ अस्थायी सिकाइ केन्द्रमा २५ जनाका लागि १ सेट चाहिन्छ ।

शिक्षण सामग्री	जम्मा	१ सेट कति बालबालिकाका लागि?	पहुँचमा रहने जम्मा विद्यार्थी	नोट
स्कूल किट	२३	४०		कक्षा १-८ का ४० जना विद्यार्थीका लागि १ सेट
विद्यार्थी किट (आधारभूत तह)	३१०१	१	७३२२	कक्षा १-५ सम्मका १ जना विद्यार्थीका लागि १ सेट,
विद्यार्थी किट माध्यमिक (छात्र र छात्राहरूको लागि)	१८५०	१	६३४६	कक्षा ६-८ सम्मका १ जना विद्यार्थीका लागि १ सेट
दूर शिक्षा प्रविधि सेट				सबै तहका विद्यार्थी, शिक्षक तथा सम्बन्धित निकायका लागि
किशोरी किट (किशोरी संख्या ३६८८७)				
शिक्षक किट	१६७	६०		कक्षा ५ सम्मका १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट, कक्षा ६-८ सम्मका १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट
विभिन्न प्रकारको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि सामग्री				
मनोरञ्जन किट	१८	६०		कक्षा ५ सम्म १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट, कक्षा ६-८ सम्म १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट
पाठ्यपुस्तक (१-५)				
पाठ्यपुस्तक (६-१०)				
पाठ्यपुस्तक (१०-१२)				
cfsi:ds sf]if	५ लाख			
cGo	२४			
Student need action pack (SNAP)	३७० set			
Baby Pack (Aged birth to २ years)	१३४०			
Self-Learning Materials (ECD)	४००			
Self-Learning Materials (Grade १)	४००			
Self-Learning Materials (Grade २)	३५०			
Self-Learning Materials (Grade ३)	३५०			
जम्मा				

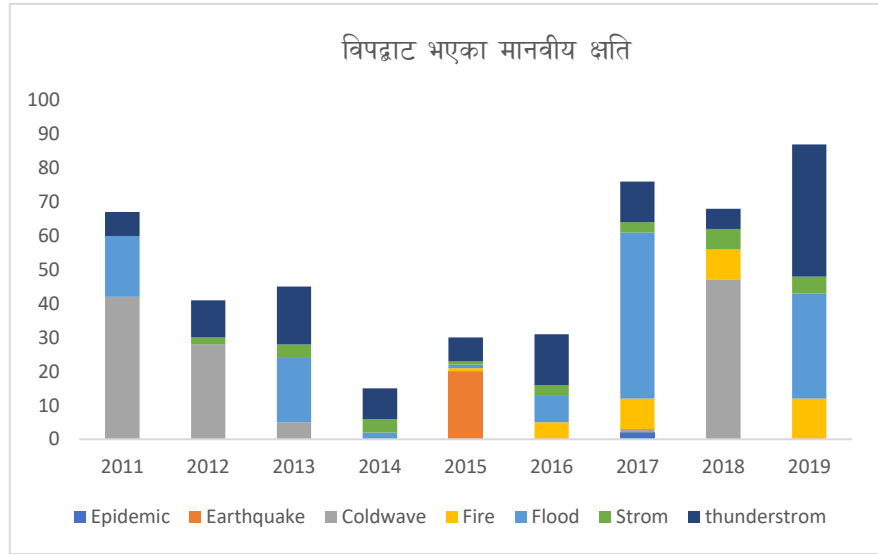
खण्ड ३ : विपद्को परिदृश्य, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना

३.१ भूकम्प

३.१.१ भूकम्पको अवस्था

कुल २ हजार ४०० किलोमिटर लामो हिमालय भू-खण्डको केन्द्रीय भागमा नेपाल करिब एक तिहाइ (८०० कि.मि.) भू-भाग ओगटेर रहेको छ । भारतीय प्लेट र युरेशियाली प्लेटहरू बीचको संघातबाट बनेको यो क्षेत्र नव-भूक्रियाशीलताको आधारमा भूकम्पीय दृष्टिकोणले संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दछ । प्रतिवर्ष २ सेन्टिमिटरको दरले भारतीय प्लेट

हिमालयमुनि घुस्दा सक्रिय दरारहरूमा तनाव-शक्ति सञ्चय भइरहेको हुँदा विगतमा झैं नेपालमा विनासकारी भूकम्प जाने सम्भावनालाई नकार्न सकिँदैन । नेपालको भौगर्भिक बनौट एवम् भूक्रियाशीलताको अवस्थाका साथै प्राग-ऐतिहासिक भूकम्पहरूको अध्ययन-अनुसन्धानहरूबाट भूकम्प

पुनरावृत्तिको अवधि भू-खण्ड अनुसार फरक-फरक पाइएको छ । फलस्वरूप नेपाल हिमालय क्षेत्रमा अनियमित 'भूकम्पीय चक्र' रहेको तथ्य प्राग-ऐतिहासिक भूकम्पीय अध्ययनहरूले देखाएका छन् । साथै नेपालमा पाईएका सक्रिय दरारहरू मेन फ्रन्टल थ्रस्ट, मेन बाउण्डरी थ्रस्ट र दुई प्लेटहरूबीचको मेन हिमालयन थ्रस्ट भूकम्पीय दृष्टिकोणले बढी क्रियाशील रहेको पाइन्छ ।

वि. सं. २०७२ साल वैशाख १२ गते दिनको ११:५६ बजेमा गएको ७.६ रेक्टर स्केल को गोरखा भूकम्प वि. सं. १९९० सालको महाभूकम्प पछिको ठूलो एवम् विनासकारी भूकम्प हो । यस भूकम्पले गोरखाको बारपाक र सो देखि पूर्व दोलखासम्म करिब १४० किलोमिटरको क्षेत्रमा जमिनमुनि दरार उत्पन्न गरी ठूलो मानवीय र भौतिक क्षति गयो । भूकम्पको हाइपोसेन्टर सापेक्षित रूपमा भकम गहिराइ (१५ कि.मि.) मा रहेकोले भूकम्पको कम्पन जमिनको सतहमा बढी नै हुन गयो । गोरखा भूकम्पको तीव्रताको मापन नेपालमा वैज्ञानिक तवरले विस्तृत रूपमा हुन सकेन । यद्यपि अमेरिकी भौगर्भिक सर्भे प्रवेगको आधारमा तीव्रता उच्चतम सम्म पुगेको तथ्याङ्क प्रस्तुत गरेको छ । गोरखा भूकम्प २०७२ बाट मुलुकभरी स्वदेशी एवं विदेशी नागरिकहरू गरी जम्मा ८ हजार ९७० जनाको मृत्यु भएको थियो मृत्यु हुने कुल व्यक्तिहरू मध्ये ५६ प्रतिशत महिला तथा ४४ प्रतिशत पुरुषहरू थियो । भूकम्पबाट विद्यालय, स्वास्थ्य तथा अन्य कार्यालयहरूमा क्षति पुगेको थियो । त्यस्तै गरि उक्त भूकम्पले ४ हजार ८३ विद्यालयहरू पूर्ण तथा आंशिक रूपमा प्रभावित भएको थियो । सो भूकम्पले मधेश प्रदेश का विद्यालयहरूमा पनि धेरै असर गरेको थियो । यसरी भूकम्प नेपालकै लागि प्रमुख प्रकोप भएकोले यसलाई १ नं को प्रकोप मानेर योजना बनाउनु पर्ने नेपाल सरकारको दस्तावेजले निर्देश गरेको छ ।

३.१.२ भूकम्पको परिदृश्य

यदि गोरखा भूकम्प जस्तो भूकम्प मधेश प्रदेश आसापास केन्द्र विन्दु बनाई गएमा ५ प्रतिशत विद्यालयहरूमा पूर्ण क्षति हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । भूकम्प दिनको समयमा आउन सक्ने अनुमान गरिएको छ । भूकम्पले गर्दा विद्यालयहरू पूर्णरूपमा भत्किने, आंशिक रूपमा भत्किने, विद्यालयका शैक्षिक सामग्रीहरू, टेबल,वेन्च, शौचालय, पानीका धारा टंकीहरू नष्ट हुने अनुमान गरिएको छ । यसका साथै शिक्षक तथा बालबालिकाहरूको मृत्यु हुने, घाइते हुने, बालबालिकाहरूको पठनपाठनका सामग्रीहरू नष्ट हुने, स्कुलका पोशाकहरू नष्ट हुने अनुमान गरिएको छ । भूकम्पका त्रासका कारण बालबालिकाहरूमा मनोसामाजिक समस्या देखिने हुन सक्छ । यसका साथै क्षति नभएका विद्यालयहरू समुदायका प्रभावित व्यक्तिहरूले आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग हुन सक्ने छ । यसरी भूकम्पले गर्दा विद्यालय संचालन गर्न कठिनाई भई पठनपाठन अवरुद्ध हुने अनुमान गरिएको छ ।

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय ५ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका ५ प्रतिशत
बाल विकास केन्द्र	४७४६	१३३१६१	९=६६	२३७	६६५८
१ देखि ८	४६२७	१०९६८७५	७९=६२	२३१	५४८४३
९ देखि १२	९०५	१४७७०१	१०=७२	४५	७३८५
जम्मा	१०२७८	१३७७७३७	१००	५१३	६८८८६

नोट : यस भन्दा बढी क्षति भएमा संघीय सरकारसंग सहयोगको लागि अनुरोध गर्ने ।
(स्रोत —गोरखा भूकम्प अनुभव र सिकाइ,नेपाल सरकार,गृह मन्त्रालय,विपद् व्यवस्थापन महाशाखा)

३.१.३ भूकम्पको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	प्रदेशमा रहेका शिक्षा क्लष्टर समुहहरूको संस्था, सम्पक व्यक्ति, सम्पक नम्बर, इमेल संकलन गरी रेकर्ड गरी राख्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	को लिड र रेडक्रस
२	इरा, मिरा र सिएसडिए सम्बन्धी फर्मेटहरू छपाई गरी राख्ने	८००० प्रति	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर सम्म	को लिड र रेडक्रस

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
३	इरा, मिरा,सिएसडिए सम्बन्धि सूचना संकलन कसरी गर्ने भन्ने बारेमा तालिम दिने	२४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	को लिड र रेडक्रस
४	आपतकालिन अवस्थामा सूचना प्रवाह गर्न सूचना दिने व्यक्तिको छनोट गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	
५	स्थानीय तहमा रहेका मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको तथ्यांक संकलन गर्ने र आवश्यकता अनुसार तालिम संचालन गर्ने	२४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	महिला महाशाखा
६	इसिसिडि किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	क्लष्टरका सदस्यहरू
७	विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	१५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
८	मनोरंजनात्मक किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	१५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
९	सेल्टर किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	२७० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१०	तारपोलिन सिट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	२५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
११	आवश्यक पर्ने स्टेशनरीहरू खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	१५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१२	वास तथा आवास तथा वन्दोवस्ती क्लष्टर सँग समन्वय गरी विद्यालयकालागि आवश्यक पर्ने आपतकालिन खानेपानी, सरसफाईका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यकता अनुसार भण्डार गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० असोज सम्म	वास क्लष्टर, वन्दोवस्ती क्लष्टर
१३	सवै सरोकारवालाहरूले शैक्षिक आपतकालिन कोष खडा गर्ने भूकम्पको समयमा आपतकालिन मार्ग र सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्न सवै स्थानीय तह विद्यालयलाई लगाउने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	सवै क्लष्टर सदस्य संस्था

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१४	भूकम्पको समयमा आपतकालिन मार्ग र सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्न सबै स्थानीय तह विद्यालयलाई लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	सम्बन्धित विद्यालय, जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई
१५	प्रदेश स्तरमा रहेका भूकम्पको जोखिममा रहेका विद्यालयहरू पहिचान गर्न जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई अनुरोध गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० जेष्ठ सम्म	„
१६	प्रदेश स्तरमा रहेका भूकम्पको जोखिममा रहेका विद्यालयहरूमा भूकम्पको पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गर्न लगाउने र विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गर्न लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० जेष्ठ सम्म	„
१७	पूर्व तयारी अनुसार कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने जस्तै आपतकालिन निकास मार्ग, सुरक्षित भेला हुने स्थान, ड्रप, कभर र होल्ड अभ्यास, झ्याल ढोका बाहिर खोल्ने गरि बनाइएको, टेवल वेन्च छुट्टिने गरी बनाइएको, प्राथमिक उपचार तालिम र सामग्री आदि	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	को लिड र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
१८	नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले तयार गरेको सुरक्षित विद्यालयका आधारभूत मापदण्डहरू कार्यान्वयनबारे जानकारी गराउने र कार्यान्वयन गर्न लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	को लिड र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
१९	भूकम्पको समयमा कसरी जोगिने भन्ने बारेमा नमुना अभ्यास गरे नगरेको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यक परे सहयोग गर्ने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	सुरक्षा निकाय
२०	भूकम्पवारे जोगिने उपायवारे अतिरिक्त क्रियाकलाप र पाठ्यक्रममा समावेश गरे नगरेको सुनिश्चित गर्ने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	को लिड र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
२१	आपतकालिन शिक्षाको अनुगमन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने के अनुगमन गर्ने, कसरी गर्ने, कसले गर्ने , आदि		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ बैशाख सम्म	को लिड र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
२२	बालबालिकाहरूकोलागि प्राथमिक उपचार तालिम दिन सहयोग गर्ने र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	सुरक्षा निकाय, सम्बन्धित पालिका र विद्यालय

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
२३	सामाग्रीहरू विक्रि गर्ने व्यापारीहरूसंग पहिले नै विपद्को समयमा सामाग्री उपलब्ध गराउन पूर्व संझौता गर्नेसामाग्रीहरू विक्रि गर्ने व्यापारीहरूसंग पहिले नै विपद्को समयमा सामाग्री उपलब्ध गराउन पूर्व संझौता गर्ने -Stand by agreement_		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	को लिड र स्थानीय तह
२४	विद्यार्थीका अभिभावकहरूको बैंकसंगको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र बैंक खाता खोल्न स्थानीय तहलाई अनुरोध र सहयोग गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ श्रावण सम्म	स्थानीय बैंक, स्थानीय तह
२५	सबै सरोकारवालाहरूको संचार नेटवर्क वा संचार वृक्ष तयार गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	को लिड, स्थानीय तह

३.१.४ भूकम्पको प्रतिकार्य योजना

समयअवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
० देखि २४ घंटा	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक आव्हन गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई , क्लष्टर को लिड
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	क्लष्टर प्रमुख र उपप्रमुख	
	सबै जिल्लाहरूबाट प्रारम्भिक क्षतिको विवरण संकलन गर्ने (ड्रा फर्मेटको प्रयोग गर्ने तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला समन्वय इकाई र स्थानीय तह शिक्षा शाखा,
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लष्टरलाई परिचालन हुन तयारी हुन निर्देशन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	यदि विद्यालय संचालन भएको अवस्थामा भूकम्प आएमा सुरक्षा निकायसंग समन्वय गरी खोज तथा उद्धारका कार्य गर्न जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायसंग समन्वय गर्ने , उद्धार कार्यमा अपांगता भएका विद्यार्थीहरूको विशेष खयाल राख्न अनुरोध गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय, महिला महाशाखा

समयअवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
	बालबालिका तथा शिक्षकले भूकम्पको समय अवधी भर ड्रप, कभर, होल्ड गरी भूकम्प पश्चात विद्यालयले तयार गरेको आपतकालिन निकास मार्ग प्रयोग गरेर बालबालिकाहरूलाई सुरक्षित स्थानमा लैजान सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति,
	घाइते विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूलाई प्राथमिक उपचार गर्न स्वास्थ्य क्लष्टर संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय, रेडक्रस शाखा
	विद्यालयका महत्वपूर्ण कागजात र सामग्रीहरू सुरक्षित स्थानमा लैजान सुरक्षा निकाय संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय,
२४ देखि ४८ घंटा	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	क्षतिको प्रारम्भिक लेखाजोखा र विश्लेषण गरी तुरुन्त प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	सबै सरोकारवालाहरू संग संचार सम्पक कार्य गरी सुचना अधावधिक गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
४८ देखि ७२ घंटा भित्र	विद्यालयमा भत्किएका भग्नावशेषहरू हटाउने र सरसफाईको कार्य गर्न सम्बन्धित स्थानीय तह संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्थानीय तह र साझेदार संस्थाहरू
	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नकोलागि सुचना दिने व्यक्ति र सुचना डेस्क स्थापना गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रदेश आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र
	प्रदेश आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड संस्थाहरू
७२ देखि १ हप्ता सम्म	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न र कति अस्थायी सिकाई केन्द्र र शैक्षिक सामग्रीहरू आवश्यक पर्दछ आवश्यकता पहिचान गर्न (मिरा फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड संस्थाहरू

समयअवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
	बालबालिकाहरूलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड संस्थाहरू , संरक्षण क्लष्टर
	बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	महिला तथा बालबालिका महाशाखा, संरक्षण क्लष्टर
१ हप्ता देखि २ हप्तासम्म	स्थानीय तह लाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिसिडी किट, विद्यार्थी किट)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	jGbf]j:tL Sni&/ k d'v, sf] ln
	स्थानीय तह लाई आवश्यक पर्ने अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू, फर्निचर, डेस्क, बेन्च वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	बन्दोवस्ती र सेल्टर क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	बालबालिकाहरूलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताब, झोला, ड्रेसहरू तथा विद्यालय किट वितरण गर्न सहयोग गर्ने विद्यालयमा आवश्यक पर्ने पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (अस्थायी शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	बन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	विद्यालयमा आवश्यक पर्ने पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (अस्थायी शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वास क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	विद्यालयहरू संचालन भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को लिड
	अस्थायी सिकाई केन्द्रहरूमा खाजाको व्यवस्थापन भए नभएको सुनिश्चित गर्न खाद् क्लष्टर संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	खाद् क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	विद्यालयमा आश्रय लिइरहेका समुदायका व्यक्तिहरूलाई अस्थायी आवास गृहमा स्थानान्तरण गर्न सहजीकरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	आवास क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	बजार संचालन भएको अवस्थामा विद्यार्थीका अभिभावकहरूलाई नगद हस्तान्तरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	खाद् क्लष्टर प्रमुख, को लिड

समयअवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
२ हप्ता देखि १ महिना सम्म	बालबालिकाहरूकोलागि मनोरंजनात्मक क्रियाकलापहरू संचालन गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	बन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	प्रभावित क्षेत्रमा कक्षा संचालन भए नभएको अनुगमन र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	क्लष्टरको नियमित बैठक बस्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	आवश्यकता अनुसार सहयोगकोलागि प्रदेश स्तरका सरोकारवालासंग अपिल गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	मर्मत गरी विद्यालय संचालन गर्न सक्ने अवस्था रहेमा मर्मत कार्य गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	घाइते तथा मनोसामाजिक समस्या भएका विद्यार्थीहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिन सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड, महिला तथा बालबालिका महाशाखा
१ देखि ३ महिना सम्म	गुणस्तरिय कक्षा संचालन सम्बन्धि नियमित अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन जिल्ला बाट प्राप्त गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने र शिक्षा क्षेत्रको अवस्थाबारे जानकारी गराउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	आवश्यकता अनुसार अस्थायी सिकाई केन्द्रबाट केही व्यवस्थित सिकाई संरचना निर्माण गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	बन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को लिड
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्लष्टर विशेष विस्तृत विवरण(Cluster Specific Detail Assessment — CSDA) गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड
	क्षतिको आधारमा दीर्घकालिन पुर्ननिर्माण योजना बनाउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड

३.२ बाढी तथा डुवान

३.२.१ बाढी तथा डुवानको अवस्था

नेपालमा बहुप्रकोपको जोखिम रहेको अवस्थामा मधेश प्रदेश लगायत तराईका जिल्लाहरूको लागि बाढी एक प्रमुख प्रकोप रहेको छ । नेपाल पानीजन्य प्रकोप उन्पन्न जोखिमको हिसावले ३० औं स्थानमा रहेको छ । वर्षेनी बाढीले तराई प्रभावित हुदै आएको छ । मधेश प्रदेशमा रहेका विभिन्न नदी नाला तथा खहरे खोला, अव्यवस्थित ढल निकास, नदीहरूको सतह माथि हुनु र नदीको पानीको निकासद्वारा सानो हुनु, कमजोर तटबन्धन जस्ता कारणहरूले गर्दा बाढीले वर्षेनी जनधनको क्षति गरी विभिन्न क्षेत्रमा असर पार्ने गरेको छ । प्रभावकारी पूर्वतयारीको कमी तथा विपद् संवेदनशील विकासको अभावले गर्दा जोखिम दिनानुदिन बढ्ने गरेको छ । बाढीले गर्दा यातायात, सञ्चार, विद्युत, जीविकोपार्जनको समस्याले मान्छेलाई घाइते, मृत्यु लगायत घरवारविहिन समेत बनाइरहेको विगत को इतिहासले देखाउँछ । प्रस्तुत गरिएको ग्राफमा मधेश प्रदेश मा सन् २०१७ मा बाढीबाट सबभन्दा धेरै मानवीय क्षति भएको चित्र १.१ ले देखाउँछ । त्यसपछि क्रमशः सन् २०११ र २०१८ मा शीतलहरहरूबाट बढी मानवीय क्षति भएको देखिन्छ ।

बाढी तथा डुवानको प्रकोप ले गर्दा बालबालिकाहरू समेत अति जोखिममा रहेकोछ । शिक्षा क्षेत्रमा गरेको लगानीमा समेत नराम्ररी असर परिहेको अवस्था छ र महिनौं दिन सम्म विद्यालयहरू बन्द वर्षेनी भइरहेको छ । बाढीको समयमा विद्यालयलाई नै आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग समेत भइरहेको छ ,साथै विद्यार्थीहरूलाई

यातायात अवरुद्ध भई पठनपाठन बन्द हुने बाध्यता रहेको छ । जसको असर प्रत्यक्ष रूपमा सिकाइ उपलब्धि तथा शिक्षाको गुणस्तरियतामा हास आउनुहो । तसर्थ यस अवस्थामा स्थानीय निकायको तथा सम्बन्धित सबै सरोकारवालहरू संगको प्रभावकारी समन्वय सहकार्य गरी शैक्षिक गतिविधिहरू निरन्तरता दिनु अति आवश्यक हुन्छ । यसका लागि वैकल्पिक उपायहरूको पहिचान गरी सो समयमा तत्काल प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक गतिविधिहरू सुचारु राख्नु अति नै महत्वपूर्ण तथा आवश्यक रहन्छ ।

३.२.२ बाढीको परिदृश्य

विगतका वर्षहरूको विपद्को अवस्थालाई मध्य नजर गरेर बाढी तथा डुवानबाट मधेश प्रदेश मा करीव ७५ प्रतिशत विद्यालयहरूमा प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । जसमध्ये २५ प्रतिशत विद्यालयहरू क्षति भै कक्षा संचालन गर्न कठिनाई हुने र कतिपय विद्यालयहरू आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

क्षतिको सन्दर्भमा विद्यालयमा माटो बगाएर ल्याई पुरने, विद्यालय बगाउने, शैक्षिक सामग्रीहरू क्षति हुने, टेवल वेन्चहरू, दराजहरू क्षति हुने, बालबालिकाहरूको पुस्तकहरू बगाउने, भिजे विद्यालयका शौचालयहरू र खानेपानीमा क्षति हुनेसाथै विद्यालय जान आउन कठिन हुने अवस्था सृजना हुने अनुमान गरिएको छ । जसबाट तल उल्लेखित बालबालिकाहरूको पढाई अवरुद्ध हुन सक्ने देखिन्छ । बाढी तथा डुवानका कारण बालबालिकाहरूमा झाडापखालाको माहामारी पनि फैलिन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय २५ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका २५ प्रतिशत
बाल विकास केन्द्र	४७४६	१३३१६१	९.६६	११८६	३३२९०
१ देखि ८	४६२७	१०९६८७५	७९.६२	११५७	२७४२१८
९ देखि १२	९०५	१४७७०१	१०.७२	१८	३६९२५
जम्मा	१०२७८	१३७७७३७	१००	२३६१	३४४४३३

नोट: २५ प्रतिशत भन्दा बढीको क्षति भएमा संघीय सरकारको सहयोग आव्हान गरिने छ ।

३.२.३ बाढी तथा डुवानको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	प्रदेशमा रहेका शिक्षा क्लष्टर समूहहरूको संस्था, सम्पक व्यक्ति, सम्पक नम्बर, इमेल संकलन गरी रेकर्ड गरी राख्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	को लिड र रेडक्रस
२	इरा तथा मिरा सम्बन्धी फर्मेटहरू छपाई गरी राख्ने	१६००० प्रति	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर सम्म	को लिड र रेडक्रस
३	इरा, मिरा,सिएसडिए सम्बन्धि सूचना संकलन कसरी गर्ने भन्ने वारेमा तालिम दिने	२४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	को लिड र रेडक्रस
४	आपतकालिन अवस्थामा सूचना प्रवाह गर्न सूचना दिने व्यक्तिको छनोट गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
५	स्थानीय तहमा रहेका मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको तथ्यांक संकलन गर्ने र आवश्यकता अनुसार तालिम संचालन गर्ने	२४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	महिला महाशाखा
६	इसिडि किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	८००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	क्लष्टरका सदस्यहरू
७	विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	८००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
८	मनोरंजनात्मक किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	८००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
९	सेल्टर किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	२७२ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१०	तारपोलिन सिट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	५००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
११	आवश्यक पर्ने स्टेशनरीहरू खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	३००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१२	वास तथा आवास तथा बन्दोवस्ती क्लष्टर संग समन्वय गरी विद्यालयकालागि आवश्यक पर्ने आपतकालिन खानेपानी, सरसफाईका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० असोज सम्म	वास क्लष्टर बन्दोवस्ती क्लष्टर
१३	सवै सरोकारवालाहरूले शैक्षिक आपतकालिन कोष खडा गर्ने बाढीको अवस्थामा आपतकालिन मार्ग र सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्न सवै स्थानीय तह विद्यालयलाई लगाउने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	सवै क्लष्टर सदस्य संस्था

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरु	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१४	बाढीको अवस्थामा आपतकालिन मार्ग र सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्न सबै स्थानीय तह विद्यालयलाई लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	सम्बन्धित विद्यालय, जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई
१५	प्रदेश स्तरमा रहेका बाढी तथा डुवानको जोखिममा रहेका विद्यालयहरु पहिचान गर्न जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई अनुरोध गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	..
१६	प्रदेश स्तरमा रहेका बाढी तथा डुवानको जोखिममा रहेका विद्यालयहरुमा बाढी तथा डुवानको प्रतिकार्य र पूर्वतयारी योजना तयार गर्न लगाउने र विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गर्न लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	..
१७	पूर्वतयारी अनुसार कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	
१८	नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले तयार गरेको सुरक्षित विद्यालयका आधारभूत मापदण्डहरु कार्यान्वयनबारे जानकारी गराउने र कार्यान्वयन गर्न लगाउने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	को-लिड र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
१९	बाढी तथा डुवानको अवस्थामा कसरी जोगिने भन्ने बारेमा नमुना अभ्यास गर्न सहयोग गर्ने	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	सुरक्षा निकाय
२०	बालबालिका लाई पूर्व सूचना बारे जानकारी भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	..	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	को-लिड
२१	आपतकालिन शिक्षाको अनुगमन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने के अनुगमन गर्ने, कसरी गर्ने, कसले गर्ने , आदि		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ बैशाख सम्म	..

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
२२	डुवान क्षेत्रमा भएका विद्यालयहरूको बालबालिका लागि पौडी खेल्ने सीपको विकास गर्न सहयोग गर्ने	सवै जोखिममा रहेका विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	सुरक्षा निकाय, सम्बन्धित पालिका र विद्यालय
२३	बालबालिकाको लागि प्राथमिक उपचार ताँलम दिन सहयोग गर्ने र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	सवै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ जेष्ठ सम्म	सुरक्षा निकाय, सम्बन्धित पालिका र विद्यालय
२४	सामग्रीहरू विक्रि गर्ने व्यापारीहरूसंग पहिले नै विपद्को समयमा सामग्री उपलब्ध गराउन पूर्व संज्ञौता गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८१ असोज सम्म	को-लिड र स्थानीय तह

३.२.४ बाढी तथा डुवानको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
० देखि २४ घण्टा	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक आव्हन गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने प्रदेश विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई , क्लष्टर को लिड
	प्रदेश विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने सवै जिल्लाहरूबाट प्रारम्भिक क्षतिको विवरण संकलन गर्ने (इरा फर्मेटको प्रयोग गर्ने तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	„
	सवै जिल्लाहरूबाट प्रारम्भिक क्षतिको विवरण संकलन गर्ने (इरा फर्मेटको प्रयोग गर्ने तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला समन्वय इकाई र स्थानीय तह शिक्षा शाखा,
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लष्टरलाई परिचालन हुन तयारी हुन निर्देशन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	यदि विद्यालय संचालन भएको अवस्थामा बाढीको अवस्था आएमा सुरक्षा निकायसँग समन्वय गरी खोज तथा उद्धारका कार्य गर्न जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायसँग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
	आपतकालिन मार्ग प्रयोग गरेर बालबालिकाहरूलाई सुरक्षित स्थानमा लैजान सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय
	विद्यालयका महत्वपूर्ण कागजात र सामग्रीहरू सुरक्षित स्थानमा लैजान सुरक्षा निकाय संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति स्थानीय सुरक्षा निकाय
२४ देखि ४८ घंटा	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड
	क्षतिको प्रारम्भिक लेखाजोखा गरी तुरुन्त प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड
४८ देखि ७२ घंटा भित्र	विद्यालयमा थुप्रैका हिलो, माटो, बालुवाहरू हटाउने र सरसफाईको कार्य गर्न सम्बन्धित स्थानीय तह संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्थानीय तह र साझेदार संस्थाहरू
	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नकोलागि सुचना दिने व्यक्ति र सुचना डेस्क स्थापना गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रदेश आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई क्षति तथा सहयोगको सूचना निरन्तर रुपमा पठाउने क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न (मिरा फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को-लिड संस्थाहरू
७२ देखि ९ हप्ता सम्म	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न (मिरा फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को-लिड संस्थाहरू
	बालबालिकाहरूलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को-लिड संस्थाहरू
	बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	महिला तथा बालबालिका महाशाखा
९ हप्ता देखि २ हप्तासम्म	स्थानीय तह लाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिसिडी किट, विद्यार्थी किट इ.)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को-लिड
	स्थानीय तह लाई आवश्यक पर्ने अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को-लिड

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
	बालबालिकाहरूलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताव, झोला, ड्रेसहरू तथा विद्यालय किट वितरण गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को-लिड
	विद्यालयमा आवश्यक पर्ने पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (अस्थायी शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वास क्लष्टर प्रमुख, को-लिड
	विद्यालयहरू संचालन भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को-लिड
२ हप्ता देखि १ महिना सम्म	बालबालिकाहरूको लागि मनोरंजनात्मक क्रियाकलापहरू संचालन गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती क्लष्टर प्रमुख, को-लिड
	प्रभावित क्षेत्रमा कक्षा संचालन भए नभएको अनुगमन र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को-लिड
	क्लष्टरको नियमित बैठक बस्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	
	आवश्यकता अनुसार सहयोगकोलागि प्रदेश स्तरका सरोकारवालासंग अपिल गर्ने गुणस्तरिय कक्षा संचालन सम्बन्धि नियमित अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन जिल्ला बाट प्राप्त गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	
१ देखि ३ महिना सम्म	गुणस्तरिय कक्षा संचालन सम्बन्धि नियमित अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन जिल्ला बाट प्राप्त गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को-लिड
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने र शिक्षा क्षेत्रको अवस्थाबारे जानकारी गराउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को-लिड
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्लष्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को-लिड

३.३. शीतलहर

३.३.१ शीतलहरको अवस्था

नेपालमा बहुप्रकोपको जोखिम रहेको अवस्थामा मधेश प्रदेश लगायत तराईका जिल्लाहरूको लागि शीतलहर एक प्रमुख प्रकोप रहेको छ । प्रायजसो हरेक वर्ष जाडोयाममा हुने शीतलहरको प्रकोपले विशेष गरी गरिब समुदायका बालबालिका, बृद्धवृद्धा र गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूलाई धेरै असर पुराइरहेको हुन्छ । जाडोयाममा अधिक चिसोका कारण निमोनिया, ब्रोडकाइटिस, दम जस्ता रोगले मानव जीवनमा क्षति पुराउन सक्छ । मानिस तथा पशुपंक्षीहरू विरामी पर्नु र मृत्यु हुनु, अपाङ्ग हुन सक्ने, दैनिक कामकाजमा असर पर्ने, कृषिबाली नास हुने, स्वास्थ्य संस्थाहरूमा विरामीको भिडभाड हुने गर्दछ ।

तराईका जिल्लामा लामो समयसम्म चल्ने शीतलहरले जनजीवनमा प्रत्यक्ष असर त पार्छ नै तथा बालबालिकाहरूको नियमित पढाइलाई समेत ठूलो असर पार्दछ । यस अवस्थामा विद्यालयहरू बन्दभई नियमित पठनपाठन समेत हुदैन । फलस्वरूप बालबालिकाहरूको सिकाई उपलब्धि तथा शिक्षाको गुणस्तरीयतामा हास आउँछ । तसर्थ यस विषम परिस्थितिमा स्थानीय सरकार तथा सम्बन्धित सबै सरोकारवालहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा शैक्षिक गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिनु अति आवश्यक हुन्छ । यसका लागि वैकल्पिक उपायहरूको पहिचान गरी सो समयमा तत्काल प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक गतिविधिहरू सुचारु राख्नु अति नै महत्वपूर्ण तथा आवश्यक रहन्छ ।

३.३.२ शीतलहरको परिदृश्य

शीतलहरले गर्दा तराईका करीव सबै विद्यालयहरूमा असर परेता पनि कठिन अवस्थामा रहेका विद्यालय र बालबालिकाहरूको संख्या ३ प्रतिशतले अनुमान गरिएको छ जसलाई सहयोगको आवश्यकता पर्दछ । जस्मा झण्डै २८७ विद्यालय र ४१३३४ बालबालिकाहरू शीतलहरको कारण प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गरी विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको छ ।

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय ३ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका ३ प्रतिशत
बाल विकास केन्द्र	४७४६	१३३१६१	९.६६	१४२	३९९७
१ देखि ८	४६२७	१०९६८७५	७९.६२	१३८	३२९०६
९ देखि १२	९०५	१४७७०१	१०.७२	२७	४४३१
जम्मा	१०२७८	१३७७७३७	१००	२८७	४१३३४

३.३.३ शीतलहर सन्दर्भमा पूर्वतयारीका कार्यहरू

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	शीतलहरबाट प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय र समुदायको जानकारी लिने र सो को जानकारी लिन सम्बन्धित स्थानीय तह र जिल्लालाई आव्हान गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० कार्तिक	को-लिड
२	उमेर र लिंग अनुसार बालबालिकाहरूको लागि आवश्यक पर्ने जुता, मोजा, ज्याकेट, सुइटर, टोपी, गलवन्दी आदि खरिद गरी भण्डार गरी राख्ने	४२००० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	गैर खाद्य क्लष्टर को-लिड
३	बन कार्यालय, स्थानीय तह र जिल्ला प्रशासन कार्यालय संग समन्वय गरी आवश्यक पर्ने जोखिम विद्यालयमा दाउरा स्टकमा राख्न पत्राचार गर्ने	जोखिम विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	गैर खाद्य क्लष्टर को-लिड
४	इलेक्ट्रिक हिटर, थर्मस र इलेक्ट्रिक पानी तताउने भांडा खरिद गरी राख्ने र भण्डारण गर्ने	६०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	गैर खाद्य क्लष्टर को-लिड
५	कार्पेट, पि-फर्म, चकटी खरिद गरी भण्डार गरी राख्ने	६०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	गैर खाद्य क्लष्टर को-लिड
६	खाद्य क्लष्टर संग समन्वय गरी गेडागुडी, झोलिलो पदार्थ भण्डार भए नभएको सुनिश्चित गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	खाद्य क्लष्टर को-लिड
७	शीतलहरबाट जोगिने उपाय सम्बन्धि स्थानीय भाषामा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने (एफएम, टेलिभिजन, रेडियो)		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	एफएम, टेलिभिजन, रेडियो
८	शीतलहरको समयमा विद्यालयको झ्याल ढोका राम्रोसंग बन्द गर्ने व्यवस्था गर्न स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई अनुरोध गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समिति, को-लिड
९	स्वास्थ्य क्लष्टर संग समन्वय गरी विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच गर्न अग्रिम समन्वय गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर	स्वास्थ्य क्लष्टर, को-लिड

३.३.४ शीतलहर सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
० देखि २४ घंटा	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक आव्हान गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड,
	प्रदेश विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	„
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लष्टरलाई परिचालन हुन तयारी हुन निर्देशन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, क्लष्टर को लिड, स्थानीय तह
२४ देखि ४८ घंटा	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, क्लष्टर को-लिड
	जिल्ला तथा स्थानीय तहसंग समन्वय गरी आवश्यकताको लेखाजोखा गरी तुरुन्त प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड,
४८ देखि ७२ घंटा भित्र	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नकोलागि सुचना दिने व्यक्ति र सुचना डेस्क स्थापना गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड,
	विद्यालयमा आवश्यक पर्ने कार्पेट, पि फर्म, चकटी वितरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती र गैर खाद्य क्लष्टर , को-लिड
	बालबालिकाहरूलाई न्यानो कपडा, जुता, मोजा, टोपी, ज्याकेट वितरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती र गैर खाद्य क्लष्टर , को-लिड
	विद्यालयमा आगो बाल्नकोलागि वन कार्यालयसंग समन्वय गरी दाउरा वितरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती र गैर खाद्य क्लष्टर, को-लिड, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, वन का.
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई प्रभावित तथा सहयोगको सूचना निरन्तर रूपमा पठाउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड,
७२ देखि ९ हप्ता सम्म	बालबालिकालाई चिसोबाट बच्ने उपायहरूवारे संचारका माध्यमबाट जानकारी दिने जस्तै न्यानो लुगा लगाउने, तातो झोल पदार्थ खाने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	संचार जगत, पत्रकार महासंघ, को-लिड

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
	विजुली को सेवा उपलब्ध भएको स्थानमा र आवश्यकता अनुसार इलेक्ट्रिक हिटर र इलेक्ट्रिक पानी तताउने भाँडा, थर्मस उपलब्ध गराउने		
	विजुली को सेवा उपलब्ध भएको स्थानमा र आवश्यकता अनुसार इलेक्ट्रिक हिटर र इलेक्ट्रिक पानी तताउने भाँडा, थर्मस उपलब्ध गराउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	वन्दोवस्ती र गैर खाद्य क्लष्टर, को-लिड, नेपाल विधुत प्राधिकरण
	विद्यालयमा बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य जाँच गराउने र आवश्यकता अनुसार औषधी वितरण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्वास्थ्य क्लष्टर, को लिड
१ हप्ता देखि १ महिना सम्म	चिसोवाट पर्न सक्ने असरवारे निरन्तर अनुगमन गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग थप गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को-लिड
	चिसो अत्यधिक बढेको अवस्थामा सम्बन्धित स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालयको समन्वयमा विद्यालय वन्द गर्न आव्हान गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, को-लिड

३.४ हुरीवतास, चट्याङ, आगलागी

३.४.१ हुरीवतास, चट्याङ, आगलागीको अवस्था

मधेश प्रदेशका आठ वटै जिल्लाहरू हावाहुरी, चट्याङ तथा आगलागीबाट नियमित रूपमा प्रभावित हुदै आएको छ । यहाँ वर्षेनी चट्याङले मानवीय र भौतिक क्षति पुऱ्याउदै आएको छ भने गत वर्ष चक्रवती हुरीबाट बारा तथा पर्सा जिल्लामा ठुलो धनजनको क्षति गरेको थियो । बारा र पर्सामा मात्र यस टोर्नाडोले ३० जना (२९ जना बारा र १ जना पर्सामा) मानिसहरूको मृत्यु, ११५० जना भन्दा बढी घाइते भएका थिए भने २८९० जना भन्दा बढी घरविहिन भएका थिए । (स्रोत:नेपाल सरकार, जलविज्ञान तथा मेट्रोलोजीको प्रतिवेदन, जुलाई २०१९) विगत १० वर्षको तथ्यांकलाई हेर्ने हो भने चट्याङबाट मात्रै मधेश प्रदेशमा १०१ जना मानिसको मृत्यु भैसकेको छ । यसले गर्दा मानिसहरू विस्थापित हुने, आन्तरिक बसाई सराई, विद्यालय-चर्पीको छाना उडाउने, विद्यालयको नियमित शिक्षणसिकाई क्रियाकलापहरू अवरुद्ध हुने, बालबालिकाको शैक्षिक सामग्रीहरू क्षति हुने जस्ता असर परेको छ र यसको प्रत्यक्ष असर सिकाई उपलब्धिमा पनि परेको छ । त्यसैगरि, नेपालमा विभिन्न किसिमका प्रकोप मध्ये चट्याङको कारणले जनधनको क्षति हुने गरेको छ । नेपालमा विगत ४ वर्षको घटनाक्रम हेर्दा पनि ९३० जना मानिसको मृत्यु चट्याङको कारणले भएको पाइन्छ र यो नम्बर आफैमा ठुलो रहेको छ । विश्वव्यापी रूपमा वार्षिक २४००० मानिसको ज्यान केवल चट्याङको कारणले मात्र जाने गरेको छ ।

१६ अप्रिल २०१९ देखी १६ अप्रिल २०२० सम्मको आंकडालाई हेर्दा गत १ वर्षमा मात्र ९० जना मानिस चट्याङको कारणले ज्यान गुमाउनु परेको छ । साथै यस २०२० को अप्रिल १० देखी १६ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार १० जना मानिसहरूले नेपालको विभिन्न ठाँउमा ज्यान गुमाएको पाईन्छ साथै ३८१ जना घाइते भएको पाईन्छ । (स्रोत: द दैनिक राइजिड नेपाल, २०२० अप्रिल १७) प्रकोप जस्तै बाढी, भुकम्प लगायत अन्य प्रकारका प्रकोपहरूलाई जती प्राथमिकतामा राखिएको छ त्यति प्राथमिकतामा चट्याङलाई नराखिएको र यसलाई त्यति ध्यान नदिइएको देखिन्छ । अन्य किसिमको प्रकोपले जस्तो यसले एकै पटक धेरै जनाको ज्यान नलिने भएकोले पनि यो प्राथमिकतामा नपरेको हुन सक्छ ।

३.४.२ हुरीवतास, चट्याङ, आगलागीको परिदृश्य

हावाहुरी तथा आगलागीले गर्दा यस प्रदेशमा विगतको विपद्को अवस्थालाई मध्यनजर गरी १ प्रतिशतका दरले विद्यालयहरू र बालबालिकाहरू प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । हावाहुरी तथा आगलागीको समयमा विद्यालयका छानाहरू, झ्यालढोकाहरू उडाउने, जल्ने, पाठ्यपुस्तकहरू उडाउने वा जलेर नष्ट हुने, विद्यालयहरू भत्किन र नष्ट हुने जसले गर्दा पठनपाठनमा अवरोध सृजना हुने अनुमान गरिएको छ ।

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय १ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका १ प्रतिशत
बाल विकास केन्द्र	४७४६	१३३१६१	९.६६	४७	१३३१
१ देखि ८	४६२७	१०९६८७५	७९.६२	४६	१०९६८
९ देखि १२	९०५	१४७७०१	१०.७२	९	१४७७
जम्मा	१०२७८	१३७७७३७	१००	१०२	१३७७६

३.४.३ हुरीवतास, चट्याङ, आगलागीको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	प्रदेशमा रहेका शिक्षा क्लष्टर समूहहरूको संस्था, सम्पक व्यक्ति, सम्पक नम्बर, इमेल संकलन गरी रेकर्ड गरी राख्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	को-लिड र रेडक्रस
२	इरा तथा मिरा सम्बन्धी फर्मेटहरू छपाई गरी राख्ने	५०० प्रति	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० मंसिर सम्म	को-लिड र रेडक्रस
३	इरा, मिरा,सिएसडिए सम्बन्धि सूचना संकलन कसरी गर्ने भन्ने वारेमा तालिम दिने	४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	को-लिड र रेडक्रस

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
४	आपतकालिन अवस्थामा सूचना प्रवाह गर्न सूचना दिने व्यक्तिको छनोट गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० भदौ सम्म	
५	स्थानीय तहमा रहेका मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको तथ्यांक संकलन गर्ने र आवश्यकता अनुसार तालिम संचालन गर्ने	४० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	महिला महाशाखा
६	इसिडि किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण	८० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	क्लष्टरका सदस्यहरू
७	विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	८० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
८	मनोरंजनात्मक किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	८० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
९	सेल्टर किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लष्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	२७ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१०	तारपोलिन सिट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
११	आवश्यक पर्ने स्टेशनरीहरू खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने	३०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८० चैत्र सम्म	„
१२	वास तथा आवास तथा वन्दोवस्ती क्लष्टर संग समन्वय गरी विद्यालयकालागि आवश्यक पर्ने आपतकालिन खानेपानी, शौचालय, सरसफाईका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	वास क्लष्टर वन्दोवस्ती क्लष्टर
१३	हावाहुरी, आगलागी र चट्यांगको समयमा सुरक्षित हुने उपाय सम्बन्धि जानकारी दिने विद्यालयको अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
१४	जस्तापाता तथा किलाकांटीहरू खरिद गरी भण्डार गृहमा भण्डार गरी राख्ने	५०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	वास क्लष्टर वन्दोवस्ती क्लष्टर
१५	आगलागी, हावाहुरी र चट्यांगको प्राथमिक उपचार कसरी गर्ने भन्ने बारेमा शिक्षकहरूलाई तालिम दिने र प्राथमिक उपचारका बाकस राख्ने	सवै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	रेडक्रस, को-लिड

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१६	आगालागी, हावाहुरी र चट्याङ्गबाट प्रभावित हुन सक्ने विद्यालयहरूको नक्शांकन गर्ने	जोखिम विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	रेडक्रस, को-लिड, स्थानीय तह
१७	सामाग्रीहरू विक्रि गर्ने व्यापारीहरूसंग पहिले नै विपद्को समयमा सामाग्री उपलब्ध गराउन पूर्व संझौता गर्ने		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०८०असोज सम्म	को-लिड, स्थानीय तह

नोट : बाढीको सन्दर्भमा गरिएको पूर्वतयारीका कार्यले हुरीवतास, आगलागी र चट्याङ्गको पूर्वतयारीको कार्यलाई पनि सहयोग पुरयाउदछ ।

३.४.४ हुरीवतास, चट्याङ्ग, आगलागीको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
० देखि २४ घंटा	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक आव्हन गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को-लिड
	प्रदेश विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	..
	सबै जिल्लाहरूबाट आगलागी वा हावाहुरीबाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक विवरण संकलन गर्ने (ड्रा फर्मेटको प्रयोग तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	..
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लष्टरलाई परिचालन हुन तयारी हुन निर्देशन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, क्लष्टर को लिड, स्थानीय तह
	सुरक्षा निकायसंग समन्वय गरी विद्यालयमा लागेको आगो नियन्त्रण गर्न र बालबालिकाको उद्धार गर्न समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सुरक्षा निकाय
२४ देखि ४८ घंटा	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई, क्लष्टर को लिड
	क्षतिको प्रारम्भिक लेखाजोखा गरी तुरुन्त प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
४८ देखि ७२ घंटा भित्र	विद्यालयमा जलेका, भाँचिएका, नष्ट भएका, धुलो, भग्नावशेष हटाउने र सरसफाईको कार्य गर्ने, सुरक्षित असुरक्षित छुट्याउन सम्बन्धित स्थानीय तह संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सुरक्षा निकाय, स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समिति
	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नकोलागि सुचना दिने व्यक्ति र सुचना डेस्क स्थापना गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई क्षति तथा सहयोगको सूचना निरन्तर रूपमा पठाउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
७२ देखि १ हप्ता सम्म	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न (मिरा फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	बालबालिकाहरूलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, स्थानीय तह
	बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, महिला महाशाखा
१ हप्ता देखि २ हप्तासम्म	स्थानीय तह लाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिडी किट, विद्यार्थी किट इ.)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, वन्दोवस्ती तथा आवास क्लष्टर
	बालबालिकाहरूलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताव, झोला, ड्रेसहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	विद्यालयमा पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, वास क्लष्टर
२ हप्ता देखि १ महिना सम्म	बालबालिकाहरूकोलागि मनोरंजनात्मक क्रियाकलापहरू संचालन गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	प्रभावित क्षेत्रमा कक्षा संचालन भए नभएको अनुगमन र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी
१ देखि ३ महिना सम्म	गुणस्तरिय कक्षा संचालन सम्बन्धि नियमित अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन जिल्ला बाट प्राप्त गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड, जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने र शिक्षा क्षेत्रको अवस्थाबारे जानकारी गराउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	क्लष्टर को लिड
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्लष्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	प्रमुख, को लिड

३.५ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९)

३.५.१ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९) को अवस्था

कोराना भाइरस (कोभिड—१९) को पहिलो बिरामी चीनको उहान प्रान्तमा सन् २०१९ को डिसेम्बर १८मा देखिएको थियो । सन् २०२३ अप्रिल १९ सम्मको तथ्यांक अनुसार संसारभरिमा कूल ७६३,७४०,१४० जना मानिसहरूमा कोरानाभाइरस रोग (कोभिड—१९) देखिएको छ भने ६,९०८,५५४ जना मानिसहरूको यसै रोगबाट मृत्यु समेत भइसकको छ । यो रोगको संक्रमण नेपालमा सन् २०२३ अप्रिल १९ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार जम्मा १,००२,३४६ जना व्यक्तिहरूमा देखिएको छ भने १२,०२५ जनाको मृत्यु भैसकेको छ ।

त्यसैगरी मधेश प्रदेशको मिति २०८० बैशाख ११ गते सम्मको डाटा हेर्दा खेरी हालसम्म पुष्टि भएका कोरोना संक्रमितहरूको संख्या जम्मा ४१,६०५ जना (पुरुष ३०,८६०, महिला १०,७४५) रहेका छन् । कोभिड—१९ बाट मृत्यु हुनेहरूको संख्या जम्मा १,०६६ जना (सप्तरी १६२, सिरहा १३७, धनुषा १३२, महोत्तरी ९२, सर्लाही ९३, रौतहट १३०, बारा १८४, पर्सा १३५, भारतीय १) जसमा पुरुष ७७४ र महिला २९२ रहेका छन् । हालसम्म निको भएकाहरूको संख्या जम्मा ४०,५३८ (पुरुष ३१,१३७, महिला ९,४०१) जना रहेका छन् ।

युनेस्कोको पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार कोरानाभाइरस रोग (कोभिड—१९) को महामारीले विश्वका १९० भन्दा बढी राष्ट्रका झण्डै एक अरब ५७ करोड भन्दा बढी विद्यार्थीहरूको सिकाई प्रकृया अवरुद्ध भएको थियो । उनीहरू विद्यालय जान पाएका थिएनन् । यसले गर्दा शिक्षाको विश्वव्यापी पहुँच तथा गुणस्तरीय शिक्षाको अभियान दीर्घकालीन रूपमा पछाडि धकेलिने निश्चित छ । संरक्षण लगायत विद्यालयले सहयोग गर्ने अन्य क्षेत्रहरू जस्तै: विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, दिवाखाजा लगायतका कार्यक्रमहरू पनि रोकिन पुगेको अवस्था थियो जुन बालालिकाहरूको जीवन तथा सर्वाङ्गिक विकासका लागि अपरिहार्य हुन्छ । जोखिममा रहेका बालबालिकाहरू खासगरी छात्रा तथा किशोरीहरू, बसाईसराई गरी आएका मानिसहरू, शरणार्थीहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदाय यस महामारीबाट थप प्रभावित हुन पुगेको अवस्था रहेको थियो । भने फेरी पनि कोरोना भाइरसको केशहरू देखिन थालेको छ ।

नेपालमा झण्डै १३ प्रतिशत बालबालिकाहरूको घरमा इन्टरनेटको पहुँच छ । ३५ प्रतिशत बालबालिकाहरू सञ्चारका विभिन्न माध्यमहरू जस्तै : रेडियो, टेलिभिजनको पहुँचमा छन् भने झण्डै ६५ प्रतिशत बालबालिकाहरू कुनै पनि अनलाईन वा सञ्चारका अन्य माध्यमहरूको पहुँचबाट टाढा छन् । विद्यालय भर्नामा लैङ्गिक समानताको सन्दर्भमा नेपालले राम्रो उपलब्धि हासिल गरेको भए तापनि कोरानाभाइरस जस्ता महामारीहरूले लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा प्राप्त उपलब्धीहरूलाई पछाडी धकेलेको छ । कोरोना भाइरस अन्तय नभएकोले निरन्तर रूपमा सुरक्षा तथा सावधानीका उपायहरू अपनाई राख्नुपर्ने जरुरी देखिन्छ ।

३.५.२ महामारी तथा कोरोना भाइरस रोग (कोभिड—१९) को परिदृश्य

कोभिड १९ बाट मधेश प्रदेशका सबै नै विद्यालयहरू प्रभावित भएका हुनेछन् । विद्यालयहरू बन्द भएका हुनेछन् । कोभिड १९ संक्रमणको कारणले बालबालिकाहरू र शिक्षकहरू विद्यालय आउन जान असमर्थ भएको कारणले सबै विद्यालयका पठनपाठन पूर्णरूपमा बन्द भएको हुनेछ । यसका साथै भविष्यमा कोरोनाको प्रभाव कम हुँदै गएमा भौतिक दुरी कायम गरी सबै विद्यालयहरू संचालन भएका हुनेछन् । सामान्य अवस्था भन्दा केही सावधानी अपनाएर, भौतिक दुरी कायम गरेर र व्यक्तिगत सुरक्षाका उपायहरू अपनाएर विद्यालय संचालन भएका हुनेछन् ।

३.५.३ पूर्वतयारी योजना विद्यालय महामारीबाट पूर्ण रूपमा बन्द भएको अवस्थामा

क्र.सं	पूर्वतयारी कार्यहरू	जिम्मेवारी	सहयोगी संस्था
	प्रत्येक गाउँपालिकाले आवश्यकता अनुसार १, २ स्थानीय एफएम र टेलिभिजन संग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड, स्थानीय तह, एफएम, टेलिभिजन संस्था
	शिक्षकहरूलाई एफएमबाट कसरी कक्षा संचालन गर्ने भन्ने बारेमा अभिमुखीकरण वा तालिम दिने	..	को लिड
	स्थानीय भाषामा शैक्षिक तथा सिकाई सामग्रीहरू तयार गर्ने, सकभर अक्षरभन्दा चित्र, डायग्राम, खेल, क्विज, उदाहरणबाट तयार गर्ने	..	को लिड
२	राष्ट्रिय टेलिभिजनबाट प्रसारित हुने कक्षाहरूको समय, विषय बारेमा जनचेतना जगाउने	..	को लिड, क्षत्र सदस्यहरू
३	शिक्षकहरू विच जुम बैठक गरी कसरी कक्षा संचालन गर्ने भन्ने बारे जानकारी दिने	..	को लिड, क्षत्र सदस्यहरू र इन्टरनेट सुविधा दिने निकायहरू, यु टयुव
	विद्यार्थी तथा अभिभावकलाई अनलाइन कक्षावारे टेलिफोन तथा घर भिजिट गरी जानकारी दिने	..	स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समिति
४	कक्षा अनुसार पाठ्यपुस्तकहरू भण्डारण गरी राख्ने	..	बन्दोवस्ती क्लष्टर , को लिड
	बन्दोवस्ती क्लष्टर संग समन्वय गरी पाठ्यसामग्रीहरू घर मा पुर्याउने व्यवस्था मिलाउन सहयोग गर्ने	..	बन्दोवस्ती क्लष्टर , को लिड
५	बालबालिका तथा अभिभावकलाई फोन मार्फत सोध्ने वा घर भिजिट गर्नमा स्थानीय तह र विद्यालयलाई अनुरोध गर्ने	..	क्लष्टर सदस्यहरू, को लिड
	पढाएका विषयहरूको बारेमा पछि जांच गरिनेछ अतः नोट गर्न विद्यार्थीलाई अनुरोध गर्ने	..	क्लष्टर सदस्यहरू, को लिड

३.५.४ पूर्वतयारी योजना विद्यालयमा भौतिक दुरी कायम गर्ने अवस्थामा

क्र सं	पूर्वतयारी कार्यहरू	जिम्मेवारी	सहयोगी संस्था
१	बाल क्लबका सदस्य तथा शिक्षकहरूलाई कोभिड '१९ को सुरक्षा लगायत आपतकालीन शिक्षामा सचेतना गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्थानीय तह, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, को लिड
२	विद्यालय परिसर, कक्षाकोठा, शौचालय निर्मलीकरणकालागि सम्बन्धित निकाय संग समन्वय गर्ने
३	सरसफाई साथ निर्मलीकरणका सामग्रीहरू सावुन, स्थानीटाइजर खरिद गरी भण्डार गर्न लगाउने र आवश्यक सहयोग गर्ने
४	मास्कहरू खरिद गरी भण्डारण गर्ने र मास्कको सही प्रयोग बारे जानकारी दिने
५	वेन्चहरू थप गर्न स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने
६	अस्थायी कक्षाकोठा तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू खरिद गरी भण्डारण गर्ने
७	स्थानीय तहलाई डस्टविनहरू खरिद गर्न र भण्डारण गर्न लगाउने
८	अस्थायी शौचालयका सामग्रीहरू व्यवस्थापन गर्न अनुरोध र सहयोग गर्ने
९	ज्वरो नाप्ने यन्त्र विद्यालयहरूमा उपलब्ध गराउन सहयोग गर्ने		
१०	मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको तथ्यांक संकलन गर्न र आवश्यक तालिम दिन सहयोग गर्ने
११	आइइसी सामग्रीहरू उत्पादन गर्ने
१२	नयाँ शैक्षिक सत्रको लागी आवश्यक पुस्तक, शैक्षिक सामग्री खरिद, व्यवस्थापन गर्ने

३.५.५ प्रतिकार्य योजना विद्यालय पुर्ण रुपमा बन्द भएको अवस्थामा

क्र.सं	प्रतिकार्यका कार्यहरू	जिम्मेवारी	सहयोगी संस्था
१	स्थानीय भाषामा एफएम र टेलिभिजन बाट कक्षा संचालन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	को लिड, स्थानीय तह, एफएम, टेलिभिजन संस्था
२	राष्ट्रिय टेलिभिजनबाट प्रसारित हुने कक्षाहरूमा समावेश हुन आव्हान गर्ने	..	को लिड, क्लष्टर सदस्यहरू
३	इन्टरनेट सुविधा भएको स्थानहरूमा अनलाइन मार्फत कक्षा संचालन गर्ने	..	को लिड, क्लष्टर सदस्यहरू र इन्टरनेट सुविधा दिने निकायहरू, यु टयुव

क्र.सं	प्रतिकार्यका कार्यहरू	जिम्मेवारी	सहयोगी संस्था
४	पाठ्य पुस्तकहरू साथै आइइसी सामाग्रीहरू विद्यार्थीको घरमा नै पुर्याई घरमा नै पढने व्यवस्था गर्ने	..	वन्दोवस्ती क्लष्टर , को लिड
५	सिकाई उपलब्धी भयो भएन भनेर अनुगमन र मुल्यांकन गर्ने	..	क्लष्टर सदस्यहरू, को लिड

३.५.५ प्रतिकार्य योजना विद्यालयमा भौतिक दुरी कायम गर्ने अवस्थामा

क्र.सं	प्रतिकार्यका कार्यहरू	जिम्मेवारी	सहयोगी संस्था
१	भौतिक दुरी कायम गरेर र सुरक्षाका उपायहरू अपनाएर कक्षाहरू संचालन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्थानीय तह, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, को लिड
१.१	विद्यालय परिसर, कक्षाकोठा, शौचालय सरसफाई तथा क्रिटाणु निर्मलीकरण क्रियाकलाप संचालन गर्ने
१.२	विद्यालय परिसर भित्र बाल मैत्री, र संक्रमणको जोखीम न्यूनीकरण गर्ने किसिमका हात धुने व्यवस्था मिलाउने र ठाउँ ठाउँमा स्यानीटाइजर राख्ने व्यवस्था गर्ने
१.३	शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई मास्क वितरण गर्ने
१.४	एक वेन्चमा २ जना बालबालिकाहरू वस्ने गरी व्यवस्था मिलाउने
१.५	आवश्यकता अनुसार कक्षा कोठाहरू थप गर्ने
१.६	विद्यालयमा फोहर व्यवस्थापनका लागि व्यवस्था गर्ने , डस्टबिनहरू राख्ने
१.७	विद्यालयमा छात्र तथा छात्राहरूको छुट्टाछुट्टै अस्थायी शौचालय निर्माण गर्ने
१.८	विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको ज्वरो नाप्ने		
२	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श सहयोग
३	कोरोना भाइरस संक्रमणबाट बच्न बचाउन, आवश्यक सूचना सामाग्री, पोष्टरहरू विद्यालय परिसरमा टाँस्ने
४	नयाँ भर्ना तथा विद्यालय स्वागत कार्यक्रम

खण्ड ४: कार्यसञ्चालन विधि —(Standard Operating Procedure- SOP)

४.१ आपतकालिन अवस्थामा सरकारी संस्थाहरूको भूमिका र जिम्मेवारी

४.१.१ सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	० देखि २४ घंटा
२	प्रदेश स्तरिय शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक आव्हान गर्ने	क्लष्टर प्रमुख	..
३	विपद्बाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक तथ्यांक लिन जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
४	आवश्यकता अनुसार विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्न आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय र सुरक्षा निकाय संग समन्वय गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
५	आवश्यकता अनुसार विद्यालयमा विपद्बाट भएका क्षतिहरू, भग्नावशेषहरू, हटाउन सुरक्षा निकायसंग समन्वय गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	२४ देखि ७२ घंटा
६	विद्यालय क्षेत्रमा भएको क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने (मिरा फर्मेटको प्रयोग गरी)	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	७२ घंटा देखि १ हप्ता
७	क्षतिको आधारमा आवश्यकताको लेखाजोखा गरी प्रतिकार्य योजना तयार गन	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
८	क्षतिग्रस्त भएको विद्यालयहरूमा पुन विद्यालय संचालन गर्न अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक सामग्रीहरू र नगद सहयोग विद्यालयलाई गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
९	सम्बन्धित विद्यालयहरूमा आवश्यक सामग्रीहरू पुरयाउनकोलागि बन्दोवस्ती क्लष्टर संग समन्वय गरेर सामग्रीहरू विद्यालय सम्म पुरयाउन सहयोग गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
१०	वालवालिकाहरूमा भयरहित वातावरण कम गर्न स्थानीय एफ एम, टेलिभिजनबाट जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
११	विद्यार्थीहरूकोलागि आवश्यक पर्ने इसिडि किट, विद्यार्थी किट, शैक्षिक किट, मनोरंजन किट स्थानीय तह मार्फत विद्यालयमा वितरण गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
१२	विद्यालयमा खानेपानी, शौचालय, सावुन, स्यानीटाइजर, हात धुने स्थान भए नभएको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..
१३	विद्यालयको पठनपाठन सुचारु भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	२ हप्ता देखि १ महिना सम्म
१४	कक्षा नियमित भएको, सिकाई उपलब्धी भएको र गुणस्तरिय भएको अनुगमन गन	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	..

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१५	अस्थायी सिर्काई केन्द्रबाट अर्ध संरचित भवन निर्माण गरी पठनपाठन सुचारु गर्न सहयोग गर्ने	शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा निर्देशनालय प्रमुख	१ देखि ३ महिना सम्म

४.१.२ शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	० देखि २४ घंटा
२	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले माग गरे अनुसार सूचना प्रवाह गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	..
३	स्थानीय तह संग समन्वय गरेर क्षतिको र आवश्यकताको विवरण संकलन गर्ने र जिल्ला आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र, प्रदेश शिक्षा महाशाखा र शिक्षा र मानव श्रोत विकास केन्द्रमा जानकारी गराउने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	..
४	प्रभावित स्थलको अवलोकन भ्रमण गर्ने र अनुगमन गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	..
५	विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	२४ देखि ७२ घंटा
६	अस्थायी सिर्काई केन्द्र संचालन गर्न आवश्यकता अनुसार भौतिक र मानविय सहयोग गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	७२ घंटा देखि १ हप्ता
७	विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक पर्ने कितावहरू, शैक्षिक सामग्रीहरू सहयोग गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	..
८	विद्यालय संचालन भएको र गुणस्तरियता भएको अनुगमन गर्ने	जिल्ला शैक्षिक विकास र समन्वय इकाई	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म

४.१.३ स्थानीय सरकार, शिक्षा शाखा

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने	शिक्षा शाखा प्रमुख	० देखि २४ घंटा
२	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसंग समन्वय गरेर विद्यालयमा हुन सक्ने क्षतिलाई ध्यानमा राखी विद्यार्थीहरूको खोज तथा उद्धार जस्ता कार्यमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति संग समन्वय गरी सुरक्षा निकायहरू परिचालन गर्न अनुरोध गर्ने —	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..
३	शिक्षा क्लष्टरको आकस्मिक बैठक बोलाउने	शिक्षा शाखा प्रमुख	..
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति संग समन्वय कायम गरी शिक्षा क्षेत्रमा भएको क्षतिको विवरण लिने (ड्रा फर्मको प्रयोग), विश्लेषण गर्ने र स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र तथा जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाईमा जानकारी गराउने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
५	क्षति भएका विद्यालयका संरचनाहरू, भग्नावशेषहरू, हटाउन स्थानीय स्वयंसेवक तथा सुरक्षा निकायहरू परिचालन गर्न स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा अनुरोध गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२४ देखि ७२ घंटा
६	अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न विद्यालयलाई सहयोग गर्न आवास क्लष्टर संग समन्वय गर्ने र आवश्यकता अनुसार सिकाई केन्द्र सामाग्री सहयोग गर्न	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	७२ घंटा देखि १ हप्ता
७	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्ने र प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..
८	विद्यालय संचालन गर्न आवश्यक पर्ने इसिसिडी किट, विद्यार्थी किट र शैक्षिक सामाग्रीहरू सहयोग गर्ने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
९	बजार खुला भएको अवस्थामा विद्यार्थीहरूलाई शैक्षिक सामाग्रीको लागि नगद वितरण गर्ने		
१०		शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	
११	संचार क्षेत्रसंग समन्वय गर्न र सूचना दिन सूचना अधिकारी तोकने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना
१२	जिल्ला शिक्षा विकास र समन्वय इकाई, नीजि क्षेत्र, ष्टर सदस्य, स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र संग निरन्तर समन्वय गर्ने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना
१३	विद्यालय संचालन भएको, सिकाई उपलब्धी भएको र गुणस्तरिय कक्षा भएको अनुगमन गर्ने	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना

४.१.४ विद्यालय व्यवस्थापन समिति

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	विद्यालय व्यवस्थापन समितिको आपतकालिन बैठक बोलाउने	प्रअ	० देखि २४ घंटा
२	विद्यालयमा पढाई भैरहेको अवस्थामा विपद्को अवस्था आएमा तुरुन्त सुरक्षा निकायसंग समन्वय गरी खोज तथा उद्धारका कार्य गर्न अनुरोध गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..
३	बालबालिकाहरूको सुरक्षाकोलागि सुरक्षित स्थानमा राख्ने र घाइते बालबालिकाहरू भए तुरुन्त प्राथमिक उपचार गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..
४	विद्यालयमा भएको प्रारम्भिक क्षतिको वारेमा जानकारी लिने र स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र र जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाईमा जानकारी दिने	प्रअ र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	..
५	विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्नुपर्ने नै भएमा समन्वय गर्ने र केही समयकोलागि आश्रय स्थलको रूपमा प्रयोग गर्ने	प्रअ	२४ देखि ७२ घंटा
६	बालबालिकाहरूलाई आफ्नो घर तथा परिवारमा जिम्मा दिने	प्रअ र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	७२ घंटा देखि १ हप्ता

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
७	विद्यालयमा थुप्रिएका माटो, बालुवा, हिलो, भग्नावशेषहरू हटाउने कार्य गर्ने र विद्यालय संचालन गर्न सकिने नसकिने टुंगो लगाउने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
८	यदि विद्यालयमा पठनपाठन गर्न अप्ठेरो पर्ने भएमा अस्थायी सिकाई केन्द्रकोलागि सुरक्षित स्थानको छनोट गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
९	अस्थायी सिकाई केन्द्रकोलागि आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू र शैक्षिक सामग्रीहरूको लागि स्थानीय तह संग समन्वय गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
१०	अस्थायी सिकाई केन्द्रहरूको निर्माण गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
११	विद्यार्थीहरूलाई भयमुक्त वातावरण पढाई संचालन गर्न अभिभावक संघ छलफल गर्ने र विद्यार्थीहरू विद्यालय फर्कन सक्ने वातावरण तयार गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
१२	विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकता अनुसार कापी, कलम, पोसाक, झोला, जुता, मोजा वितरण गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
१३	विस्तारै विद्यालयलाई आश्रय स्थलबाट रुपान्तरण गर्दै कक्षा संचालन गर्ने अवस्था मिलाउने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना सम्म
१४	नियमित कक्षा संचालन गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..
१५	कक्षा नियमित भएको र गुणस्तरिय भएको अनुगमन गर्ने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	१ देखि ३ महिना सम्म
१६	नियमित रुपमा जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई र स्थानीय तहसंग समन्वय गर्ने र सूचना दिने	प्रअ र विपद् सम्पक व्यक्ति	..

४.२ आपतकालिन अवस्थामा विकास साझेदार संस्थाहरूको भूमिका र जिम्मेवारी

४.२.१ शिक्षा क्षेत्र सहनेतृत्व (युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन) र कलस्टर सदस्यको जिम्मेवारी

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	प्रदेश स्तरीय शिक्षा कलस्टर बैठक आयोजनाको लागि सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय, प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय तथा कलस्टर सदस्यहरू संग समन्वय सहकार्य गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	० देखि २४ घंटा
२	प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको आवश्यक नीति, नियम, योजना निर्माणको लागि प्राविधिक सहयोग गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	..
३	कलस्टर सदस्यहरूको लिस्ट तथा सम्पर्क नम्बरहरू सहित श्रोत अध्यावधिकको लागि सहयोग गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	..
४	आकस्मिक समयमा आवश्यक सूचना, तथा जनचेतनामुलक संदेश प्रवाहको लागि संदर्भ सामग्रीहरूको विकास गरि आवश्यकता अनुसार प्रचार प्रसार, सम्प्रेषणमा सहयोग गर्ने तथा गराउन पहल गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	..
५	शिक्षा क्षेत्रसंग सम्बन्धित अन्य ऋचयकक ऋगततप्लन क्षककगभक हरु सम्बोधनको लागि सम्बन्धित कलस्टरहरूसंग समन्वय सहकार्यको कायम गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	२४ देखि ७२ घंटा

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
६	आकस्मिक अवस्थामा शिक्षा सुचारुको लागि प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा निर्धारित गतिविधि कार्यान्वयनको लागि पहल तथा सहयोग गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	७२ घंटा देखि १ हप्ता
७	आकस्मिक समयमा शिक्षा क्षेत्रको सुचना तथा जोखिमका क्षेत्रहरू तथा तत्काल परिपुर्ति गर्नुपर्ने कार्यहरूको अवस्था पहिचान गर्न आवश्यक प्राविधिक सहयोग गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	„
८	प्रदेशको शैक्षिक गतिविधिको प्रभावकारीता तथा गुणस्तरीयता कायम गर्न आवश्यकता अनुसारको सहयोग तथा संयुक्त अनुगमनको लागि पहल गर्ने ।	युनिसेफ तथा सेभ द चिल्ड्रेन	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म

परिच्छेद ५: कृत्रिम घटना अभ्यास तथा योजनाको परीक्षण

५.१ कृत्रिम घटना अभ्यास

प्रदेश शिक्षा समूहले स्रोतसाधनको अवस्था, समूहको दक्षता परीक्षण एवं क्षमता अभिवृद्धि गर्न समयसमयमा विपद् परिदृष्यमा आधारित भई विपद् प्रतिकार्यको नमूना अभ्यास गर्ने, गराउनेछ ।

५.२ कृत्रिम घटना अभ्यास कार्यतालिका

तालिका ६.१ कृत्रिम घटना अभ्यास कार्यतालिका

सि.न.	क्रियाकलाप	स्थान	मिति	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
क	बाढीको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	जनकपुर	फागुन पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृष्य तयारी	जनकपुर	चैत्र मसान्त सम्म	कार्यदल	
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	चैत्र मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण	जनकपुर	चैत्र मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	निर्धारित स्थानहरूमा	बैशाख दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व(अभ्यास र प्रशिक्षण	निर्धारित स्थानहरूमा	बैशाख दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजनारसञ्चालन गर्ने	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	जेठ १५ सम्ममा	कार्यदल	सदस्यहरू
८	अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	जनकपुर	जेठ मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
ख	भूकम्पको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	जनकपुर	मंसिर पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृष्य तयारी	जनकपुर	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण	जनकपुर	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व

सि.न.	क्रियाकलाप	स्थान	मिति	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	निर्धारित स्थानहरूमा	पुस दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व(अभ्यास र प्रशिक्षण	निर्धारित स्थानहरूमा	पुस दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजना /सञ्चालन गर्ने	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	पुस १५ देखि माघ १५ सम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
८	प्री र पोस्ट टेस्ट गर्ने, अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने,	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	जनकपुर	माघ मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
ग	कोभिड-१९ जस्ता सङ्क्रामक रोगको महामारीको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	जनकपुर	भदौ पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृष्य तयारी	जनकपुर	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण	जनकपुर	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	असोज दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व(अभ्यास र प्रशिक्षण	सँघको अभ्यासमा सहभागी हुने र सय प्रदेशमा तिन ठाउँमा	असोज दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजना रसञ्चालन गर्ने	यसको प्रदेशमा तिन ठाउँमा	असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
८	अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने	अभ्यास भएको स्थान	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	जनकपुर	कार्तिक मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
घ	जिल्ला तथा स्थानीय तह शिक्षा समूहको अभ्यासमा सहयोग तथा सहभागी हुने				

कृत्रिम घटना अभ्यासबाट सम्बन्धित विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तह, जिल्ला वा पुरा प्रदेशको अवस्थाका बारेमा जानकारी लिएर निम्न विषयमा आवश्यक सुधार तथा पूर्वतयारी गरिनेछ ।

तालिका ६.२ कृत्रिम घटना अभ्यासको सिकाइबाट सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रहरू

अवस्था विवरण	सुधार गर्नुपर्ने विषय
प्रभावित समुदाय र विद्यालयसम्मको पहुँच लगायतका विद्यालय वरपरको स्थिति	... विद्यालयमा जाने बाटो सुधार गर्ने वा बैकल्पिक बाटो व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
अस्थायी आश्रयस्थलका लागि प्रचलित मापदण्ड अनुसारको ९आधारभुत सेवा सुविधा समेत० खुला स्थल र भौतिक संरचना,	सवैको पहुँच हुने खालको बनाउने ।
समूहमा उपलब्ध दक्ष जनशक्ति,	तयारी अवस्थामा हुनु पर्ने ।
उपलब्ध सामग्री, मेशिनऔजार र प्रविधि,	सवैको पहुँचमा साथै चालु अवस्थामा हुनु पर्ने ।
समूहको परिचालन तथा व्यवस्थापकीय दक्षता,	नियमित गर्ने ।
समुदायको सचेतना र प्रतिकार्यमा सहभागिता	पुनर्रताजकी गर्ने ।
अन्य विषयक्षेत्र र विपद् व्यवस्थापन निकायसँगको अन्तरसम्बन्ध,	नियमित समन्वय गर्ने ।
अन्तरतहगत समन्वय र तहाँबाट हुनुपर्ने वा हुन सक्ने सहायताको पहुँच र अन्य आवश्यक जानकारी	निरन्तर अद्यावधिक गर्ने ।
सुचि बनाउने	

परिच्छेद ६: समन्वय र सहकार्य

६.१ संघ, प्रदेश, र स्थानीय तह शिक्षा समूह बिचको समन्वय र सहकार्य

प्रदेश शिक्षा समूहको कार्य सञ्चालन तथा सदस्य संस्थाहरुबिचको समन्वय र सहकार्य प्रदेश शिक्षा समूह कार्य सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिम गरिनेछ । समूहको नियमित तथा अन्य बैठकहरुमा विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमनको विषयमा छलफल गरिनेछ । प्रदेश शिक्षा समूहका सदस्यहरुबिच नियमित सम्पर्क, समन्वय एवम् सहकार्य सुदृढिकरण गर्न समूहका नेतृत्वकर्ता (लीड), सह—नेतृत्वकर्ता (को—लीड) तथा सदस्यहरुको नाम, संस्था, जिम्मेवारी, सम्पर्क नम्बर तथा इमेल सहितको सम्पर्कसूचि अनुसूचि १ मा राखिएको छ । सरोकारवालाहरुको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न सम्पर्क उक्त सूचिलाई IEMIS मा पनि राखिएको छ । सदस्यहरुको संख्या र सम्पर्क नम्बरहरु समयानुसार परिवर्तन हुने हुँदा सम्पर्क सूचिलाई पनि क्रमशः अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

स्थानीय तह शिक्षा समूहहरुले पनि विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना तयारी एवम् नेतृत्वकर्ता (लीड), सह—नेतृत्वकर्ता (को—लीड) तथा सदस्यहरुको नाम, संस्था, जिम्मेवारी, सम्पर्क नम्बर तथा इमेल सहितको सम्पर्कसूचि तयार गर्ने हुँदा ती सम्पर्क सूचिहरुलाई प्रदेश शिक्षा समूहले संकलन गरी अभिलेखीकरण गर्नेछ । त्यसैगरी संघीय शिक्षा समूहका नेतृत्वकर्ता (लीड), सह—नेतृत्वकर्ता (को—लीड) तथा सदस्यहरुको सम्पर्कसूचि पनि प्रदेश शिक्षा समूहले संकलन गरी अभिलेखीकरण गर्नेछ जसले गर्दा विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभको समयमा आपसी समन्वय, सहकार्य तथा सूचना एवम् अनुभव आदानप्रदान गर्न सहज हुनेछ । प्रदेश शिक्षा समूहले संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय शिक्षा समूहहरु बिचको सम्बन्ध एवम् सहकार्य सुदृढिकरण गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।

६.२ अन्तरविषयगत तथा निकायगत समन्वय र सहकार्य

प्रदेश शिक्षा समूहले अन्तरविषयगत समूहहरूसँग पनि नियमित सम्पर्क, समन्वय तथा सहकार्य गर्नेछ । आपसी समन्वय तथा सहकार्य स्थापना तथा सुदृढिकरण गर्न तपसील बमोजिमका समूहहरूसँग नियमित सम्पर्क, समन्वय, सहकार्य तथा सूचना एवम् जानकारी आदानप्रदान गरिनेछ ।

- (क) शिविर समन्वय तथा शिविर व्यवस्थापन समूह
- (ख) स्वास्थ्य तथा पोषण समूह
- (ग) संरक्षण समूह
- (घ) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समूह
- (ङ) बन्दोबस्ती समूह
- (च) जोखिम सञ्चार तथा सामुदायिक सहभागिता कार्यदल

माथि उल्लेखित समूह तथा कार्यदलहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने क्रममा प्रदेश शिक्षा समूहको नेतृत्वकर्ता, सह नेतृत्वकर्ता तथा सदस्यहरु आवश्यकता अनुसार अन्य समूहहरुको बैठकहरुमा सहभागी हुने र अन्य समूहका नेतृत्वकर्ता, सह नेतृत्वकर्ता तथा सदस्यहरुलाई शिक्षा समूहमा आमन्त्रण गर्ने कार्य गरिने छ । साथै यी समूह तथा कार्यदलहरुमा भएका नवीन प्रयास, असल अभ्यास तथा अन्य सूचना तथा जानकारीहरु पनि समय समयमा आदान प्रदान तथा छलफल गरिने छ ।

परिच्छेद ७: सूचना व्यवस्थापन, सञ्चार तथा पैरवी

७.१ सूचना व्यवस्थापन

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिम शिक्षा समूहले विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका चरणमा शिक्षा क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापन र सूचना सम्प्रेषणको कार्य निम्न प्रक्रियामा गर्नेछस्

- स्वीकृत विधि र प्रक्रिया प्रयोग गरी समग्र विपद् जोखिम सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने,
- सङ्कलित तथ्याङ्कलाई तोकिएको उपयुक्त विद्युतीय वा छापा अवस्थामा सुरक्षित भण्डारण गर्ने,
- तथ्याङ्कको विश्लेषण गरी उपयुक्त प्रतिवेदन, सूचना वा सचेतना सामग्री तयार गर्ने र
- प्रतिवेदन, सूचना वा सचेतना सामग्री प्रकाशनरसम्प्रेषण गर्ने गराउने ।

७.२ सञ्चार तथा पैरवी

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि प्रदेश शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिम अन्तर समूहगत (अन्य क्लस्टरहरूसँग) समन्वय रसूचना तथा जानकारी आदानप्रदान गरिनेछ । सञ्चार वृक्ष तथा सम्पर्क व्यक्तिहरूको सूची अनुसूची १ मा दिइएको छ । सञ्चार तथा पैरवी कार्ययोजना विपद् परिदृश्यहरूको आधारमा सम्बन्धित प्रकोपको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा (परिच्छेद ३) समेटिएको छ ।

परिच्छेद ८: अनुगमन, समीक्षा र अद्यावधिक

८.१ अनुगमन संयन्त्र र कार्यसूची

प्रदेश शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिम सामाजिक विकास मन्त्रालयले/शिक्षा विकास निर्देशानालयले गठन गरेको अनुगमन कार्यदलले योजनाहरुको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्नेछ । अनुगमन कार्यदलको कार्यसूची देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- १ कार्ययोजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्ने,
- २ विपद् प्रतिकार्यको प्रभावकारिताको विशेष अनुगमन गर्ने,
- ३ पठनपाठन- सिकाइ निरन्तरताको अनुगमन गर्ने,

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिादम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	बजेट
चौमासिक	नियमित अनुगमन	प्रदेश स्तरमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय र शिक्षा विकास निर्देशानालय शिक्षा समुह	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
चौमासिक	विपद् प्रतिकार्यको अनुगमन	प्रभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय र शिक्षा विकास निर्देशानालय र स्थानीय तहर शिक्षा समुह	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
तत्काल	आपत्कालीन अवस्थामा पठनपाठन/ सिकाइ निरन्तरताको अनुगमन	प्रभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय र शिक्षा विकास निर्देशानालय र स्थानीय तहर शिक्षा समुह	नेतृत्व, सहनेतृत्व	

८.२ योजनाको समीक्षा र अद्यावधिक

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको वार्षिक समीक्षा प्रत्येक वर्षको फागुन महिनामा गर्ने र परिमार्जन ५ वर्षमा गरिनेछ । तर आवश्यकता भएमा सो अगावै पनि कार्य योजनामा समीक्षा तथा परिमार्जन गरिनेछ ।

अनुसूची १: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, समुह सदस्यहरू (२०८०)

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
१	लक्ष्मी प्रसाद भट्टराई	सामाजिक विकास मन्त्रालय, मधेश प्रदेश	प्रदेश सचिव	९८५११६९५६०	mosd@p2.gov.np , laxmi32@gmail.com
२	चुडामणी फुयाल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	निर्देशक	९८५४०२१११०	eddjanakpur@gmail.com , chudamaniphuyal@gmail.com
३	किशोरी कापर	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	वरिष्ठ योजना शाखा अधिकृत	९८४४०६०९१	kishorikapar14@gmail.com
४	सन्तोष कुमार मगर	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	प्रदेश शिक्षा समूह संयोजक	९८०८१७१५०७	santoshmagar@nset.org.np
५	नविन कुमार शर्मा	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	सूचना व्यवस्थापन अधिकृत	९८४४०२२०००	nabinsharma@nset.org.np
६	विजय मण्डल	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सप्तरी	इकाई प्रमुख	९८५२८२०५०२	deosaptary2017@gmail.com
७	रामवृक्ष महतो	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सिरहा	इकाई प्रमुख	९८५२८३१५१५	deosiraha@gmail.com
८	युक्त प्रसाद शर्मा	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, धनुषा	इकाई प्रमुख	९८५४०२९७८०	sh.yukta@yahoo.com
९	भरतवावु सुवेदी	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, महोत्तरी	इकाई प्रमुख	९८५४०३०५९६	subedi.bharat2@gmail.com
१०	सन्तुधन यादव	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सर्लाही	इकाई प्रमुख	९८५४०३६२१५	ysatrughan156@gmail.com ; deosarlahi19@gmail.com
११	राम विनय सिंह	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, रौतहट	इकाई प्रमुख	९८५५०४०९४८	edcunitrautahat123@gmail.com ; vinay.sudha2052@gmail.com
१२	भरत श्रेष्ठ	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बारा	इकाई प्रमुख	९८५५०४५८३०	deokalaiya@gmail.com
१३	फत्त बहादुर श्रेष्ठ	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, पर्सा	इकाई प्रमुख	९८५५०२१७४८	phattastha@gmail.com ; edcuparsa2019@gmail.com
१४	महेन्द्र महतो	प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्र, बारा	प्रमुख	९८५२८३४५५९	mmahato2026@gmail.com
१५	इन्द्र प्रसाद गुप्ता	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५४०८६४३६	igupta@unicef.org
१६	बिष्णुमाया भट्टराई	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८०१३४८४१८	bbhattarai@unicef.org
१७	रजनी महर्जन	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५५०११८३३	rajmaharjan@unicef.org
१८	नरमाया थापा	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	प्राविधिक व्यवस्थाप (शिक्षा)	९८४९२४९६४२	narmaya.thapa@savethechlidren.org
१९	देवेन्द्र प्रसाद यादव	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	प्रादेशिक शिक्षा संयोजक	९८४५२६८७४८	devendra.yadav@savethechildren.org
२०	हरी प्रसाद उपाध्याय	वर्ल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४९६०७७६६	hari.upadhyay@wvi.org

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
२१	चन्द्र वहादुर मोक्तान	वल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल	समावेशी शिक्षा विशेषज्ञ	९८४५९०३८२१	chandra.moktan@wvi.org
२२	वेद प्रसाद भुर्तेल	प्लान इन्टरनेशनल नेपाल	कार्यक्रम विशेषज्ञ (सिकाई)	९८०१२४१२४८	BedPrasad.Bhurtel@plan-international.org
२३	काजल झा	प्लान इन्टरनेशनल नेपाल	परियोजना अधिकृत	९८०११२३१०९	kajal.jha@plan-international.org
२४	श्याम सिंह धामी	भी.एस.ओ. नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४१५५७६४८	shyamsingh.dhami@vsoint.org
२५	देवी न्यौपाने	भी.एस.ओ. नेपाल	परियोजना अधिकृत	९८४३२८७६५७	devi.neupane@vsoint.org
२६	रविन्द्र कुमाल	केयर नेपाल	व्यवस्थापक	९८४६५५९७८८	rabindra.kumal@care.org
२७	सुखरत्न वज्रचार्य	वल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८५११६११९३	sukha_bramhacharya@np.worlded.org
२८	रिशिमाया चौधरी	वल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम अधिकृत	९८४८०२८२१०	rishimaya_chaudhary@np.worlded.org
२९	हिरालाल श्रेष्ठ	ह्याण्डिक्याप इन्टरनेशनल नेपाल	जिल्ला कार्यक्रम अधिकृत	९८०२३०९९८७	hl.shrestha@hi.org
३०	अनिरुद मुखिया	सी.एम.सी. नेपाल	परियोजना संयोजक	९८४४१११८३६	aniruddha_mukhiya@cmcnepal.org.np
३१	राम माझी	एनसेट नेपाल	एल.सी.सी. संयोजक	९८४४०८६८९४	rammajhi@nset.org.np
३२	गणेश गौतम	एनसेट नेपाल	प्रदेश संयोजक	९८४६१४११४४	ganeshgautam@nset.org.np
३३	सञ्जय कुमार महतो	आसमान नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४१५६०८४९	
३४	विजय कुमार यादव	आसमान नेपाल		९८४२८३५८५८	vijay.yadav@asamannepal.org.np
३५	नितु मिश्र	सेतो गुँरास	जिल्ला संयोजक महोत्तरी	९८४४०५८०६३	nitumishra765@gmail.com
३६	झल कुमारी कार्की	सेतो गुँरास	जिल्ला संयोजक रौतहट	९८५५०४१५७०	karkijhal570@gmail.com
३७	इब्राहिम देवान	एस.ओ.डी.सी.सी.	अध्यक्ष	९८५५०३४३४३	ebrahimdewan@gmail.com
३८	विजयराम यादव	जे.जे.वाइ.सी. वारा	अध्यक्ष	९८५११४४८६३	yadavbhaiyaram29@gmail.com
३९	श्रीनिवास वैठा	जे.जे.वाइ.सी. वारा	कार्यकारी निर्देशक	९८०४८०८१४५	jjycbara@gmail.com
४०	देव बिलास यादव	ग्रामिण विकास केन्द्र	कार्यकारी निर्देशक	९८५२८२०७७७	executivedirector@rdcnepal.org
४१	दुर्गानन्द शर्मा	सेभ द सप्तरी, नेपाल,	शिक्षा अधिकृत	९८०१५२६८२३	durgananda.sharma@savethesaptari.org.np
४२	निरज मिश्रा	चच्एप्	शिक्षा अधिकृत	९८०१६७६४३४	rpkponsorship@gmail.com
४३	किरण प्रधान	आपाङ्ग महासाङ्ग	अध्यक्ष	९८४७०२८६५२	

अनुसूची १.१: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, योजना तर्जुमा कार्यदल (२०८०)

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
१	लक्ष्मी प्रसाद भट्टराई	सामाजिक विकास मन्त्रालय, मधेश प्रदेश	प्रदेश सचिव	९८५११६९५६०	mosd@pr.gov.np; laxmi३२@gmail.com
२	चुडामणी फुयाल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	निर्देशक	९८५४०२१११०	eddjanakpur@gmail.com. chudamaniphuyal@gmail.com
	किशोरी कापर		वरिष्ठ योजना शाखा अधिकृत	९८४४०६०९१	kishorikapar१४@gmail.com
	सन्तोष कुमार मगर	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	प्रदेश शिक्षा समूह संयोजक	९८०८१७१५०७	santoshmagar@nset.org.np
	नविन कुमार शर्मा		सूचना व्यवस्थापन अधिकृत	९८४४०२२०००	nabinsharma@nset.org.np
३	महेन्द्र महतो	शिक्षा विकास तालिम केन्द्र वारा	प्रमूख	९८५२८३४५५९	mmahato२०२६@gmail.com
४	युक्त प्रसाद शर्मा	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, धनुषा	इकाई प्रमूख	९८५४०२९७८०	sh.yukta@yahoo.com
५	सन्तुधन यादव	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सर्लाही	इकाई प्रमूख	९८५४०३६२१५	ysatrughan१५६@gmail.com
६	इन्द्र प्रसाद गुप्ता	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५४०८६४३६	igupta@unicef.org
	विष्णुमाया भट्टराई		शिक्षा अधिकृत	९८०१३४८४१८	bbhattarai@unicef.org
	रजनी महर्जन		शिक्षा अधिकृत	९८५५०११८३३	rajmaharjan@unicef.org
	नरमाया थापा	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	प्राविधिक व्यवस्थाप (शिक्षा)	९८४९२४९६४२	narmaya.thapa@savethechlidren.org
७	चन्द्र वहादुर मोक्तान	वल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल	समावेशी शिक्षा विशेषज्ञ	९८४५९०३८२१	chandra.moktan@wvi.org
८	ऋषिमाया चौधरी	वल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम अधिकृत	९८४८०२८२१०	rishimaya_chaudhary@np.worlded.org
९	वेद प्रसाद भुर्तेल	प्लान इन्टरनेशनल नेपाल	कार्यक्रम विशेषज्ञ (सिकाई)	९८०१२४१२४८	bedPrasad.Bhurtel@plan-international.org
	काजल झा		परियोजना अधिकृत	९८०११२३१०९	kajal.jha@plan-international.org
११	एलिजा तुलाधर	पिपल इन निड नेपाल	शिक्षा विज्ञ	९८५११२९७३७	eleeza.tuladhar@peopleinneed.net'
१२	विजय कुमार यादव	आसमान नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४२८३५८५८	vijay.yadav@aasamanepal.org.np
१३	श्रीनिवास वैठा	जे.जे.वाइ.सी. बारा	कार्यकारी निर्देशक	९८०४८०८१४५	jjyckara@gmail.com

अनुसूची २: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, समूह सदस्यहरू (२०७७)

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
१	महेन्द्र महतो	सामाजिक विकास मन्त्रालय मधेश प्रदेश	उप-सचिव	९८५२८३४५५९	mmahato२०२६@gmail.com ,
२	चुडामणी फुयाल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	निर्देशक	९८५४०२१११०	chudamaniphuyal@gmail.com
३	राजदेव यादव	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, धनुषा	इकाई प्रमुख	९८५४०२९७८०	rajdeoyadav२२५५@gmail.com
४	शशी कुमार यादव	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सिरहा	इकाई प्रमुख	९८५४०३६२१५	deosiraha@gmail.com
५	प्रतिभा साह	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, महोत्तरी	इकाई प्रमुख	९८५४०३०५९६	bnipks@gmail.com
६	फणिन्द्र खत्री	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सप्तरी	इकाई प्रमुख	९८४२०३००३२	pkhatri९७@gmail.com
७	बृज किशोर	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बारा	इकाई प्रमुख	९८५५०४५८३०	skydeo३३@gmail.com , deokalaiya@gmail.com
८	फत्त बहादुर श्रेष्ठ	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, पर्सा	इकाई प्रमुख	९८५५०२१७४८	phattastha@gmail.com
९	राम विनय सिंह	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, रौतहट	इकाई प्रमुख	९८५५०४०९४८	vinay.sudha२०५२@gmail.com
१०	रामधर कुशवाहा	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सर्लाही	इकाई प्रमुख	९८५४०३६२१५	deosarlahi१९@gmail.com
११	पवन कुशवाहा	सर्लाही चक्रघटा पालिका	पालिका फोकल	९८५४०३६७१८	pbnkushwaha१@gmail.com
१२	सुख रत्न ब्रजचार्य	वर्ल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम मेनेजर		sukha_bramhacharya@np.worlded.org
१३	रिशिमाया चौधरी	वर्ल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम अधिकृत	९८४८०२८२१०	rishimaya_chaudhary@np.worlded.org
१४	सुशिल कुमार यादव	वर्ल्ड एजुकेशन नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८५५०४०५५५	sushil_yadav@np.worlded.org
१५	इब्राहिम दिवान	एस ओ डि सि सि	अध्यक्ष	९८५५०३४३४३	ngocc_parsa@hotmail.com
१६	रूपक पान्डे	एस ओ डि सि सि	कार्यक्रम मेनेजर	९८४५०३३९०८	rupakpanday७@hotmail.com
१७	सुरैत ठाकुर	लाइफ नेपाल	अध्यक्ष	९८४४०२७०४२	suraitlifeneal@gmail.com
१८	झल कुमारी कार्की	सेतो गुंरास, महोत्तरी	जिल्ला व्यवस्थापक	९८५५०४१५७०	karkijhal५७०@gmail.com
१९	नितु मिश्रा	सेतो गुंरास, महोत्तरी	जिल्ला व्यवस्थापक	९८४४०५८०६३	nishamishra५८०६३@gmail.com
२०	विजय गुप्ता	आसमान नेपाल	एम एन इ अधिकृत	९८५१०९४८२७	sanjeev.verma५०५@gmail.com
२१	विजय कुमार यादव	आसमान नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४२८३५८५८	vkyadav५८५८@gmail.com
२२	गुरु सुवेदी	आसमान नेपाल			guru.subedi@hotmail.com

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
२३	भैयाराम यादव	जे जे वाइ सी	कार्यक्रम अध्यक्ष	९८५११४४८६३	Yadavbhaiyaram२९@gmail.com
२४	सुवास खतिवडा	स्ट्रीट चाइल्ड नेपाल			
२५	संजय बुढाथोकी	स्ट्रीट चाइल्ड नेपाल	शिक्षा विज्ञ	९८६१३९७७७०	sanjay@street-child.org.np
२६	अरुण कोजी	स्ट्रीट चाइल्ड नेपाल	शिक्षा विज्ञ	९८४१००२९४८	arun@street-child.org.np
२७	प्रियंका झा	डी एफ आइ डी			
२८	अनुरोध साह	पिपल इन निड नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८५५०२२६११	anurodh.saha@pinf.cz
२९	श्री निवास बैठा	जे जे वाइ सि	कार्यक्रम मेनेजर	९८०४८०८१४५	jjycbara@gmail.com
३०	नरमाया थापा	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	प्राविधिक व्यवस्थाप (शिक्षा)	९८४९२४९६४२	Narmaya.thapa@savethechildren.org
३१	देवेन्द्र यादव	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८४५२६८७४८	devendra.yadav@savethechildren.org
३२	खिलनाथ निरौला	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल		९८४२०३०३३९	khila.niraula@savethechildren.org
३३	रिता तामाङ	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल		९८४१९१९२१९	reeta.tamang@savethechildren.org
३४	आलोक कुमार सिंह	आर डि सि रौतहट	कार्यक्रम निर्देशक	९८४९२६४९८९	alok@nfcc.org.np
३५	आलोक झा	एन एफ सि सि	कार्यक्रम व्यवस्थापक	९८०११८८२८१	alok@nfcc.org.np
३६	चन्द्र वहादुर मुक्तान	वल्ड भिजन इन्टरनेशनल नेपाल	समावेशी शिक्षा विशेषज्ञ	९८४५९०३८२१	chandra_moktan@wvi.org
३७	विमला मान्धर	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५५०११८३९	bmanandhar@unicef.org
३८	विष्णुमाया भट्टराई	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८०१३४८४१८	bbhattarai@unicef.org
३९	रजनी महर्जन	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५५०११८३३	rajmaharjan@unicef.org

अनुसूची २.१: नेपाल शिक्षा समूह, मधेश प्रदेश, योजना तर्जुमा कार्यदल (२०७७)

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	सम्पर्क नं.	इमेल
१	महेन्द्र महतो	सामाजिक विकास मन्त्रालय मधेश प्रदेश	उप—सचिव	९८५२८३४५५९	mmahato२०२६@gmail.com
२	चुडामणी फुयाल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, मधेश प्रदेश	निर्देशक	९८५४०२१११०	chudamaniphuyal@gmail.com
३	बरखु रजक	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, धनुषा	इकाई प्रमुख	९८५४०२९७८९	barkhupd२४६@gmail.com
४	रश्मी राज अर्याल	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सिरहा	इकाई प्रमुख	९८५२८३१५१५	resmiraj४४@gmail.com
५	सत्रुघन यादव	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सर्लाही	इकाई प्रमुख	९८५४०३६२१५	ysatrughan१५६@gmail.com
६	चेत कुमार पोखेल	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, महोत्तरी	इकाई प्रमुख	९८५४०३०५९६	pokhrelck@gmail.com
७	फणिन्द्र खत्री	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सप्तरी	इकाई प्रमुख	९८४२०३००३२	pkhatri९७@gmail.com
८	लोक आचार्य	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बारा	इकाई प्रमुख	९८५४०२५१०८	acharyalok२०२९@gmail.com
९	फत्त बहादुर श्रेष्ठ	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, पर्सा	इकाई प्रमुख	९८५५०२१७४८	phattastha@gmail.com
१०	राम विनय सिंह	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, रौतहट	इकाई प्रमुख	९८५५०४०९४८	vinay.sudha२०५२@gmail.com
११	सुरेत ठाकुर	लाइफ नेपाल	अध्यक्ष	९८४४०२७०४२	suraitlifeneal@gmail.com
१२	गुरु सुवेदी	आसमान नेपाल			guru.subedi@hotmail.com
१३	नरमाया थापा	सेभ द चिल्ड्रेन, नेपाल	प्राविधिक व्यवस्थापक शिक्षा	९८४९२४९६४२	narmaya.thapa@savethechlidren.org
१४	बिमला मानान्धर	यूनिसेफ नेपाल	शिक्षा अधिकृत	९८५५०११८३९	bmanandhar@unicef.org

अनुसूची ३: शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारण

शिक्षण सामग्री	संख्या (Save the Children)	संख्या (UNICEF)	संख्या (Plan International Nepal)	कूल संख्या
	Address: Bardibas Contact person: Dr. Narmaya Thapa Contact number: ९८४९२४९६४२	Address: Janakpur Contact person: Indra/Bishnu/Rajani Contact number: ९८५४०८६४३६/९८०९३४८४१८/९८५०९१८३३	Address: Janakpur, Dhanusha Contact person: Bed Prasad Bhurtel Contact number: ९८०९२४९२४८	
	४	४०	२०	६४
	२३			२३
	१०५१	२०००	५०	३१०१
	३०५	१५००	४५	१८५०
दूर शिक्षा प्रविधि सेट				
ECD किट				
स्कूल किट	७	१६०		१६७
विद्यार्थी किट (आधारभूत तह)				
विद्यार्थी किट माध्यमिक (छात्र र छात्राहरूको लागि)				
९८ पाठ्यपुस्तक (१-५)				
पाठ्यपुस्तक (६-१०)				
पाठ्यपुस्तक (१०-१२)				
अन्य	४		२०	२४
Student need action pack (SNAP)	३७० set			३७०
Baby Pack (Aged birth to २ years)	१३४०			१३४०
Baby Pack (Aged birth ३ to २ years)	६२४			६२४
Self-Learning Materials (ECD)		४००		४००
Self-Learning Materials (Grade १)		४००		४००
Self-Learning Materials (Grade २)		३५०		३५०
Self-Learning Materials (Grade ३)		३५०		३५०
Emergency fund			५००,०००	५००,०००
जम्मा				

मधेश प्रदेश
सामाजिक विकास मन्त्रालय
शैक्षिक विकास निर्देशनालय
प्रदेश शिक्षा समूह
जनकपुरधाम, धनुषा

